

{ KENTERINGen] digit

Geweld

*** Hans Achterhuis' Met alle geweld**

*** Religie en geweld**

*** Als de NAVO de passie preekt**

Damiaan

Zware lasten en sterke schouders

Roger Lenaers

KENTERINGen]digit

{KENTERINGen]digit is de digitale opvolger van {KENTERINGen] die tot de zomer van 2007 op papier verscheen. {KENTERINGen]digit wil een tijdschrift zijn waarin talrijke vertegenwoordigers en (basis)groepen uit de kritische christelijke basisbeweging de gedachten en krachten bundelen. Met dit magazine wil de redactie een blad aanbieden dat maatschappelijke toestanden helpt te analyseren en sporen trekt voor een oecumenische bevrijdingstheologie.

{KENTERINGen]digit legt de hoopvolle wendingen in onze maatschappij en kerken bloot. Het breekt met de logica van het kapitalisme en zijn wetmatigheden omwille van haar radicale keuze voor de zwaksten in onze samenleving.

De inhoud en de editoriaals van de 5 papieren jaargangen van {KENTERINGen] vind je op onze weblog <http://Kenteringen.skynetblogs.be>. {KENTERINGen]digit vind je hier op Abelweb, bij de publicaties onder digitaal register.

Redactie

Paul De Witte, Willy Duchatelet, Jozef Mampuys, Katrien Rombouts, Jan Soetewey, Elke Vandepierre, Remi Verwimp.

Werken mee aan dit nummer

- Paul De Witte (°46), woordvoerder Basisbeweging voor Democratie in Samenleving en Kerken, redactielid
- Rosalie Heens (°81), educatief medewerkster vzw Motief
- Jelle Laverge (°85), ingenieur-architect met meer passies en hobby's dan Imelda Marcos schoenen bezit
- Marij Loos (°54), lid CvS, lay-out
- Jozef Mampuys (°49), militant in de Christelijke Arbeidersbeweging, lid CvS, redactielid
- Katrien Rombouts (°59), psycholoog, werkzaam in een psychiatrisch ziekenhuis, redactielid
- Jan Soetewey (°41), medewerker CvS, eindredactie
- Elke Vandepierre (°73), coördinator Motief, redactielid
- Remi Verwimp (°45), coördinator Werkplaats voor Theologie en Maatschappij, docent Motief, redactielid

Foto voorkaft: Treffen met politie tijdens la Minga Indigena, een protestmars van 120 km in Columbia die op 12 oktober 2008 begon en waaraan tussen de 45.000 tot 60.000 inheemsen deelnamen. Bij de inheemsen vielen 3 doden.

Foto: Simone Bruno

p5 * Hans Achterhuis schreef een boek en hij weet hoe dat moet

{KOP en Munt]

Dat boek draagt als titel "Met alle geweld", ondertitel: "een filosofische zoektocht". Paul De Witte heeft dat 750 pagina's tellende boek helemaal uitgelezen en hij vindt het schitterend. Het heeft veel geveerd van zijn tijd en zijn intellectuele vermogens, maar hij werd ruimschoots beloond met heel wat nieuwe inzichten. Wij mogen er mee van profiteren want hij slaagt erin de inhoud bevattelijk over te brengen. Neem en lees.

p12 * Religie en geweld

{Kop en MUNT]

Zijn religies wel zo vredevol? Is het niet zo dat zij vaak aan de bron van geweld en oorlog liggen? Denk maar aan godsdienstoorlogen, Inquisitie, 'etnisch geweld', terroristische aanslagen, enzovoort... Omdat we ons niet met kort-door-de-bocht-antwoorden tevreden kunnen stellen, graaft Jan Soetewey dieper. Theologische opvattingen over 'Offer' en 'waarheid' gaan niet vrijuit. Wat het geweld in onze eigen bijbel betreft, is het antwoord complex en niet eenduidig. Dat wordt geïllustreerd aan de hand van drie voorbeelden.

p21 * De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen

p23 * Het verborgen gezicht van heiligverklaringen

{To the point]

Twee artikels voor de prijs van één. Jozef Mampuys heeft op 22 augustus het interview met Luc Cortebeek gelezen. "Cortebeek heeft gelijk... maar waarom legt hij niet veel uitdrukkelijker de nadruk op een vermogensbelasting en op de strijd tegen fiscale fraude en ontwijking? Zijn dat geen punten die het ACV en de hele christelijke arbeidersbeweging sinds jaren hoog in hun vaandel voeren?", vraagt hij zich af.

Volgende maand wordt 'grootste Belg' Pater Damiaan heilig verklaard. Dat is niet niks, ook financieel en politiek niet. François Ducatillon, een onderzoeker aan de ULB heeft daar in Le Soir een artikel over geschreven. Paul De Witte heeft het vertaald.

3

Redactioneel

Lang leve het hoofddoekendebat

5

KOP en munt

Achterhuis schreef een boek en hij weet hoe dat moet

12

Kop en MUNT

Religie en geweld

20

In Beweging

Nora De Jonghe

21

To the Point

* De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen

* Het verborgen gezicht van de heiligverklaringen

25

Reporter ter Plaatse

Visie vieren

28

Klein Verzet

Ik heb een steen verlegd

29

Boekbespreking

Als de NAVO de passie preekt!

31

Het Derde Testament

Omtrent Roger Lenaers

34

Kunstgreep

Hagar

35

Brood en Rozen

Elkaar met respect en liefde behandelen

lang leve het hoofddoekendebat

Hoe lang discussiëren we in Vlaanderen eigenlijk al over hoofddoeken? Iemand een idee? Mijn verste herinnering reikt tot het jaar 1997. Ik zat toen in het voorlaatste jaar middelbaar en moest een opdracht maken rond een actueel thema. In dat jaar had een Anderlechtse school een aantal meisjes met hoofddoek geweigerd en dat kwam uitgebreid in de media aan bod. De leerlingen in kwestie hadden tegen de school een rechtszaak aangespannen en verloren: er was volgens de rechter geen sprake van discriminatie omdat de school elk levensbeschouwelijk symbool verbood, niet alleen hoofddoeken.

Vandaag, meer dan tien jaar later, staan we weer voor zo 'n spraakmakend hoofddoeken-op-school-proces. Deze keer in Antwerpen. Ik bespaar u de details. U las, hoorde en zag er de laatste maanden ongetwijfeld meer over dan u lief was. Misschien was dat ook uw eerste gedachte bij het lezen van de titel: "O nee, toch niet weer die hoofddoek!" Ik moet toegeven dat dat de laatste maanden ook vaak mijn eerste reflex was bij het lezen van het zoveelste krantenartikel, opiniestuk of persbericht. Maar net als veel mensen rondom mij lijkt ik een haat-liefdeverhouding met dit debat te hebben. We zijn het debat hartsgrondig beu en tegelijk blijven we het hartstochtelijk voeren. Omdat we het gevoel hebben dat het belangrijk is? Dat onze toekomst en onze samenleving op het spel staan? Omdat het debat vragen oproept over fundamentele kwesties zoals godsdienstvrijheid, vrouwenemancipatie, seksualiteit, omgaan met diversiteit, gelijke behandeling en recht op verschil?

Boeiende vragen, dat wel, maar als we vandaag nog met precies dezelfde vragen worstelen als tien jaar geleden, hebben we onze kostbare tijd dan niet verspild aan zinloze discussies? Met andere woorden: geeft meer dan tien jaar hoofddoekendebat niet meer aanleiding tot teleurstelling dan tot een uitbundig verjaardagsfeestje? En ook de manier waarop het debat gevoerd werd, was vaak niet iets om trots op te zijn. Meer dan eens ging het debat over in inhoudsloos gescheld, ja zelfs in intimidatie, zwartmakerij en gepest. Maar anderzijds bleef het hoofddoekendebat ook op allerlei democratische manieren gevoerd worden. Zowel door voor- als tegenstanders van een verbod worden vreedzame manifestaties georganiseerd, rechtszaken aangespannen, degelijke opiniestukken geschreven, onderzoekers geïnterviewd,

vormingsactiviteiten ingericht,... Professoren, politici, advocaten, vormingswerkers, schooldirecteurs, middenveldorganisaties met een lang verleden, spontane actiegroepen, moslims en niet-moslims, mannen en vrouwen nemen en krijgen het woord. Al bij al is het best wel een divers debat en af en toe worden er ook heel degelijke, ernstige en sterke argumenten aangevoerd.

Maar er is meer. Gelukkig. Het valt op dat steeds meer organisaties en vertegenwoordigers uit het middenveld een mening hebben over het hoofddoekenverbod en daar ook voor uitkomen. Zelfs kardinaal Danneels verbaasde vriend en vijand met de uitspraak dat hij het verbod geen goed idee vond. Steeds minder wordt er geschermd met “we hebben geen standpunt, want we zijn intern verdeeld” of “ik heb geen standpunt, want het is een heel complexe materie”. Als we de voorbije periode ergens vooruitgang geboekt hebben, dan is het op dat punt. Ik hoop dat dat een evolutie is die blijft doorgaan. Want het geeft aan dat er nagedacht wordt. Dat er keuzes gemaakt worden, lastige knopen ontward of doorgehakt. En als het middenveld één belangrijke taak heeft, dan is het wel visie ontwikkelen en mensen aan het denken zetten. Natuurlijk is heel die hoofddoekenkwestie complex. Natuurlijk moet je er niet al te licht over interne meningsverschillen gaan. Natuurlijk heeft elke keuze voor- en nadelen. Maar op een gegeven moment moet je wel weten of je voor of tegen bent, net zoals wanneer je gaat stemmen. Wie blijft volhouden dat hij het niet weet, wil het volgens mij gewoon niet weten. Als organisaties geen standpunt durven innemen, uit vrees een deel van hun achterban tegen de borst te stoten, waar zijn ze dan mee bezig? Zij nemen noch debat noch onze samenleving ernstig. Totnogtoe zijn immers nog maar weinig debatten erin geslaagd om zoveel mensen aan het denken te zetten rond zoveel fundamentele vragen.

Lang leve het hoofddoekendebat? Wel, om helemaal eerlijk te zijn... Natuurlijk vind ik het jammer dat de tegenstanders van het verbod, waartoe ik mezelf reken, nog geen gelijk hebben gehaald. Maar anderzijds hebben de voorstanders van het verbod het ook nog niet gehaald. Zolang het pleit nog niet beslecht is, heb ik hoop. En wat meer is, zelfs als de tegenstanders ook deze keer gelijk halen, zelfs als de rechtszaak die BOEH heeft aangespannen op een verpletterende nederlaag uitdraait, zelfs dan leert de geschiedenis dat er nog hoop is. Dat de strijd blijft voortgaan en dat alles volgend jaar weer in vraag gesteld kan worden. Want geloof het of niet, er zijn nog heel wat argumenten die in de voorbije debatten niet de aandacht kregen die ze verdienen. Zo is er de vraag of hoofddoeken een religieus symbool zijn, of een religieuze praktijk, zoals vasten en bidden. En we hebben nagedacht over wat een school moet doen als er leerlingen gedwongen worden een hoofddoek te dragen, omdat ze anders voor “vuile hoer” worden uitgemaakt. Maar wat moet een school doen als meisjes alleen in korte broek of rok durven verschijnen als hun benen geëpileerd zijn, omdat ze anders voor “lelijk manwijf” worden uitgemaakt? Ja, zo kunnen we nog wel een tijdje doorgaan. Lang leve het hoofddoekendebat!

Rosalie Heens

Achterhuis schreef een boek en hij weet hoe dat moet

Enkele reflecties over en bij '*Met alle geweld - Een filosofische zoektocht*'⁽¹⁾

Edgar Hilsenrath

Inleiding

Voor de titel boven dit stuk heb ik mij laten inspireren door een lied van de Vlaamse groep '*De Mens*', waarbij ik de naam van Jeroen Brouwers heb vervangen door die van Hans Achterhuis. Maar ik meen echt wel wat ik schrijf: Hans Achterhuis heeft een schitterend boek geschreven, waarover ik samenvattend durf zeggen: het is een boek dat niet alleen heel wat gevergd heeft van mijn tijd en van mijn intellectuele vermogens, maar dat mij ook heel wat nieuwe inzichten heeft verschaft en waarvan het slot mij zelfs heeft ontroerd.

Waarom is dit zo 'n sterk boek? Ik noem een vijftal redenen.

Eén. Omdat het -voor een filosofisch werk- met grote helderheid en leesbaar is geschreven, waardoor het ook voor een niet filosoof zeer toegankelijk is, en dit in tegenstelling tot heel wat filosofen, voor wie onleesbaarheid recht evenredig lijkt te zijn met kwaliteit.

Twee. Omdat de auteur niet lijdt aan wat Helmut Schelsky "Dauerreflektion" noemt. Achterhuis analyseert scherp, en na die grondige analyse riskeert hij het om stelling te nemen en zijn nek uit te steken, daar waar veel filosofen zo blijven steken in 'durende reflecties' dat ze keuzes en standpunten voor zich uit blijven schuiven.

Drie. Wie gedurende tien jaar met de gruwel van het geweld bezig is geweest, kan het wellicht niet kwalijk genomen worden dat hij cynisch zou geworden zijn. Achterhuis is niet cynisch geworden en hij heeft zijn geloof in de mens en diens mogelijkheden ten goede niet verloren. Hij is onderweg wel een aantal 'idealistische en utopische' illusies verloren, waardoor hij uiterst realistisch is geworden. En dat is naar mijn aanvoelen maar goed ook.

Vier. Achterhuis is ook niet te beroerd om zijn vergissingen uit het verleden openlijk toe te geven. En dat siert hem.

En tenslotte vijf. De auteur wijst voortdurend op zijn eigen beperkte 'filosofische' visie op het geweld. Hij waagt zich niet of nauwelijks aan (psychologische, sociologische, enz...) grensoverschrijdingen. Daarbij relateert hij voortdurend ook zichzelf en raadt hij de lezers van zijn boek aan vooral goede romans te lezen om in staat te zijn "de diepten van het menselijk en maatschappelijk hart" te peilen. Om de lezer toch een tweetal voor Achterhuis inspirerende namen mee te geven: de Zuid-Afrikaanse Nobelprijswinnaar Coetzee ('*Wachten op de barbaren*', '*In On-genade*', '*Langzame man*') en Tolstoj ('*Oorlog en Vrede*').

Kortom: een schitterend boek, dat thuishoort in de boekenkast van mensen die geëngageerd bezig zijn met deze samenleving en deze wereld, die doortrokken zijn van velerlei vormen van geweld.

En indien het volume van het boek potentiële lezers zou afschrikken, het kan heel goed gebruikt worden als een soort van 'encyclopedisch naslagwerk'.

De raad van Achterhuis opvolgend zal ik deze reflecties beginnen met een televisieprogramma en met een verwijzing naar twee romans van Edgar Hilsenrath.

Feiten: een televisieprogramma als eerste aanzet

Toen ik op dinsdag 14 april 2009 de laatste bladzijden van *Met alle geweld* aan het doorworstelen was, werd in het programma Koppen XL een reportage getoond over het toenemend jongerengeweld in Groot-Brittannië. In de loop van het voorbije jaar zijn daar tientallen jongeren koelbloedig en vaak op barbaarse wijze met messen doodgestoken door leeftijdgenoten. Tijdens het kijken stelde ik mij de vraag: vanwaar komt dat geweld, dat tegenwoordig nogal eens wordt gekwalificeerd als “zinloos geweld”? Dit programma beschouwde ik als een soort test en dit vanuit de vraag: is deze vorm van gratis geweld ergens onder te brengen in één van de zes door Hans Achterhuis beschreven oorzaken voor geweld?

Voor alle duidelijkheid toch eerste de definitie van geweld, waartoe Achterhuis is gekomen na heel wat zoekwerk: “Geweld bestaat in het min of meer intentioneel toebrengen of dreigen toe te brengen van schade aan mensen of voorwerpen” (p. 78).

In deze definitie zijn vier elementen belangrijk: de bedoeling of intentie (een toevallig ongeluk met schade tot gevolg of een natuurramp zijn dus geen geweld); de mogelijkheid van verbaal of psychisch geweld moet openblijven (dreigen met); de toegebrachte schade kan ook van immateriële aard zijn; en tenslotte: geweld kan ook gericht zijn tegen dingen die voor een ander mens uiterst belangrijk zijn en waardoor die ander in zijn bestaan getroffen wordt.

Dergelijke 'beperkende' definitie is belangrijk om te vermijden dat geweld in die mate wordt uitgerekt dat uiteindelijk bijna alles als gewelddadig kan worden beschouwd. En als alles gewelddadig wordt, dan is uiteindelijk bijna niets meer nog echt gewelddadig.

Vanuit deze definitie is het jongerengeweld onmiskenbaar als uiterst gewelddadig aan te duiden. Naast verschillende andere oorzaken voor dit soort jongerengeweld (sociale achterstelling, verveling, gebrek aan toekomstperspectieven, mogelijk racisme, enzovoort) wijst in dit geval Achterhuis – en dit op grond van heel wat studies – op de mimetische kracht van geweld. Geweldgebruik is besmettelijk, het tast mensen aan die ermee te maken krijgen. Een delegatie van Burundese kerken stelde naar aanleiding van de strijd tussen Hutu's en Tutsi's dat geweld werkt als een virus, het is als aids (p. 714). We moeten er dan ook alles aan doen om een maatschappelijk klimaat te voorkomen waarin geweldgebruik de gewoonste zaak van de wereld wordt om de onvermijdelijk aanwezige conflictsituaties op te lossen.

Hiermee is één van de zes bronnen van geweld al even aangeraakt: de mimetische begeerte, zoals die vooral is uitgewerkt en beschreven door de Franse filosoof René Girard (p. 601-633). De stelling van Girard komt, kort gezegd, hierop neer: mensen begeren iets, niet zozeer om het begeerde zelf, maar vooral omdat ook een ander hetzelfde begeert. Hierdoor ontstaat vaak een rivaliteit (en dit geldt zowel voor het persoonlijke als voor het maatschappelijke) die kan uitmonden in een niet meer hanteerbare escalatie van geweld.

Nacht, een roman van Edgar Hilsenrath

Toen ik begon aan de lectuur van *Met alle geweld* was ik volop aan het lezen in *Nacht*.

Deze joodse auteur beschrijft in dit boek (2) het samenleven in een joods getto ergens op de grens tussen Oekraïne en Roemenië. Over de veroorzakers van het getto (de nazi's) wordt bijna met geen woord gerept. Het enige wat de auteur lijkt te doen is 'koel en afstandelijk registreren' wat er zich in de extreme situatie van dat getto afspeelt, waar mensen sterven als vliegen, en hoe mensen geleidelijk hun humaniteit en alle mededogen verliezen en tot barbaars geweld in staat zijn, enkel en alleen om te overleven. Deze indringende roman is een levende en ongemeen onthutsende illustratie bij 'de ene zijn dood is letterlijk de ander zijn brood'. Het getto is een

Hans Achterhuis

plek waar het overdag meer nacht is dan 's nachts. Ik zie maar één lichtpunt in het hele boek, met name Deborah, de schoonzus van de hoofdpersoon Ranek, die een moment van hoop tegenwoordig stelt.

Ook hier kunnen verschillende oorzaken van het aanwezige geweld worden aangeduid. Om maar één te noemen: de bewuste strategie van de nazi's om bepaalde bevolkingsgroepen, en vooral de joden, zo te ontmenselijken dat ze nog nauwelijks als mensen (h)erkenbaar zijn, waardoor een verdergaand proces van ontmenselijking zich zondermeer kan doorzetten.

Maar naar aanleiding van deze roman wil ik hier verwijzen naar een tweede perspectief op geweld dat door Achterhuis op het einde van zijn boek uitvoering wordt besproken: de dierlijke natuur van de mens (pp. 635-706). Wij zijn als mensen niet zomaar plots uit de handen van een scheppende godheid voortgekomen. We staan in een evolutie en dragen die evolutie in ons mee. Mechanismen die in de evolutie van de dierenwereld (bestudeerd in de ethologie) een belangrijke rol hebben gespeeld (Darwin), zijn ook in onze menselijke genen terecht gekomen en we dragen die mee tot op vandaag. Achterhuis stelt vast dat heel wat sociale wetenschappers het hiermee zeer moeilijk hebben en dat ze de oorzaken van waarom mensen geweld gebruiken bijna uitsluitend in de cultuur (in de ruimste betekenis van het woord) gaan zoeken, vooral omdat ze bang zijn voor een soort van evolutionistisch determinisme, waardoor de menselijke vrijheid op de heling zou komen staan.

Daarom waarschuwt hij ervoor het hoofd niet in het zand te steken voor de niet te miskennen menselijke drijfveren die we van de dieren hebben overgeërfd. Hij noemt er vooral twee: de wil om te overleven en de drang om in nageslacht voort te leven. Deze twee levenskrachten kunnen beschouwd worden als universele en uiteindelijke doelen. En we doen er goed aan om deze te erkennen en naar waarde te schatten. Slechts vanuit die (wellicht soms pijnlijke) erkenning zijn we in staat om te onderzoeken hoe we die mechanismen zo goed en menswaardig mogelijk kunnen hanteren, want ze uitroeien is toch onmogelijk (p. 717).

Dat dit gegeven ons ook niet hopeloos hoeft te maken kan verhelderd worden door het onderscheid tussen uiteindelijke en onmiddellijke doelen. Als de overlevingsdrang kan worden beschouwd als een 'uiteindelijk' doel, dan betekent dit niet dat mensen niet in staat zouden zijn tot het relativeren van dat uiteindelijk doel om een onmiddellijk doel na te streven, waarvan de lokroep sterker is dan het algemeen uiteindelijke doel. En mens kan er bijvoorbeeld in vrijheid voor kiezen om hier en nu af te zien van (tegen)geweld en het eigen leven op het spel te zetten ten bate van het leven van anderen (p. 677-681). Hans Achterhuis duidt deze houding aan met "morele onverschrokkenheid", die hij terugvindt in mensen als Maarten Luther King, Nelson Mandela, Desmond Tutu en vele anderen.

Ook Deborah in *Nacht* getuigt op bescheiden wijze van diezelfde onverschrokkenheid.

De Nazi en de kapper, een tweede roman van Hilsenrath

"Ik ben Max Schulz, de buitenechtelijke, maar zuiver arische zoon van Minna Schulz." Zo opent Hilsenraths beroemde roman over de SS'er en massamoordenaar Max Schulz.

Max Schulz is een dader. Vanuit een duistere jeugd, dik bevriend met zijn joodse buurjongen Itzik Finkelstein, raakt hij verzeild in de nieuwe nationaal-socialistische machinerie. Hij wordt SA-man en zal later als SS'er in een Einsatzgruppe de Poolse en Russische gebieden meedogenloos zuiveren van joden. In het vernietigingskamp Laubwalde is hij medeverantwoordelijk voor de moord op ontelbare mensen. Na de oorlog vlucht hij terug naar Berlijn en neemt de identiteit van zijn vermoorde joodse jeugdvriend aan. Zijn gevoel voor de joodse geloofswereld gaat zover dat hij aanmonstert op het eerste schip dat joodse overlevenden naar Palestina verscheept. Hij wordt een fanatieke zionist en neemt deel aan de actieve strijd om de Joodse staat veilig te stellen. Aan het einde van zijn leven bekruipt hem de behoefte om aan tenminste één persoon zijn ware iden-

Gedenkplaat Auschwitz

titeit te openbaren. En uit nieuwsgierigheid een juiste straf te bedenken voor een misdadiger zoals hij. Maar hij komt erachter dat in dit leven geen vonnis gepast zal zijn. Hoe kunnen de slachtoffers van toen ooit genoegdoening krijgen, behalve als hun doodsangst-van-toen, nu door hemzelf, Max Schulz, gevoeld zou kunnen worden.

De beginszin van deze ongelooflijk sterke maar even onthutsende roman als *Nacht*, verwijst mij naar twee andere perspectieven op geweld zoals die door Achterhuis worden uitgewerkt.

Hij is een 'buitenechtelijke' zoon van een straatmadelief, en hij zegt van zichzelf dat hij vijf vaders heeft, maar eigenlijk groeit hij vaderloos op. Hij is een jongen, passioneel op zoek naar waardering en erkenning (derde bron van geweld). Die erkenning vindt hij als kind en jongere aanvankelijk in het joodse kappersgezin Finkelstein, later zal hij om opportunistische redenen zich tegen zijn eigen weldoeners keren en zal hij erkenning vinden in de kracht waarmee hij als een onverschrokken SS-er uitmunt in het vermoorden van joden. Maar hij kwalificeert zichzelf ook als 'zuiver arisch'.

En hiermee is de toon gezet voor een vierde bron van geweld die door Achterhuis wordt aangeduid met het wij-zij denken.

Met deze paragraaf is natuurlijk geen recht gedaan aan de vele vormen van geweld die het gevolg zijn van deze strijd om erkenning (p. 253-309): bevrijdend en revolutionair geweld, dat gezien kan worden als reactie op heel wat structureel geweld waardoor mensen en volkeren in hun meest elementaire rechten niet worden erkend; het geweld dat voortvloeit uit de spanning tussen hiërarchische structuren en het verlangen naar gelijk(waardig)heid; seksueel geweld dat steeds meer als oorlogswapen wordt gehanteerd, maar dat ook veel minder spectaculaire vormen aanneemt in bijvoorbeeld de talrijke uitingen van machismo, dat de vrouw niet erkent als gelijkwaardig persoon.

Dit klinkt ook door in de woorden van de Vlaamse dichter Charles Ducal in een recent interview (Knack, 15 juli 2009, p. 70): "Ik zie gelijkenissen tussen de wereld van de pornografie en die van de politiek, die van wat dan realpolitik heet in elk geval, bijvoorbeeld in een oorlog. Het internet heeft van porno een industrie gemaakt die iedereen bereikt. Iedereen kan zich nu als hij wil iedere dag verlustigen in wreedheid, vernedering en machtsmisbruik en zich wijsmaken dat het maar fantasie is. Ja, het is natuurlijk maar fantasie, maar het is ook gewinning en normalisering. Bovendien werkt die industrie met mensen. De vrouw op het scherm is een mens. Wij maken ons wijs dat wij geen relatie tot haar hebben, maar die hebben wij wel, want de porno-industrie levert haar uit aan ons oog en dat oog berooft haar van haar menselijkheid. Als ik daarover nadenk, heb ik de indruk dat het feminisme nog een lange weg te gaan heeft."

The killing fields

Het gevaar van alle monocausale verklaringen

Uit het vorige zal wel al duidelijk zijn geworden dat Hans Achterhuis zich terecht grote vragen stelt bij alle monocausale (3) verklaringen van het geweld. Wie ervan uitgaat dat geweld maar door één bron veroorzaakt wordt, loopt het gevaar nog meer geweld op te roepen en te veroorzaken. De verleiding is dan immers groot om die éne oorzaak van alle ellende en geweld met alle mogelijke middelen (ook met geweld dus) onmogelijk te maken en zelfs uit te roeien.

En hiermee komt ook al het vijfde perspectief op geweld in het vizier: het doel - middeldenken.

Wie uitgaat van het ideaal of de utopie van een volkomen geweldloze samenleving en wie er a fortiori ook van uitgaat dat dergelijke samenleving mogelijk en realiseerbaar is, die installeert volgens Achterhuis een nieuwe en zeer gevaarlijke, want schijnbaar onschuldige bron van geweld, waardoor juist die ideale samenleving nog meer onmogelijk wordt gemaakt.

Hier blijft Achterhuis duidelijk en onverkort trouw aan de inzichten die hij zowat 10 jaar geleden in een ander 'opus magnum' heeft uitgewerkt: *De erfenis van de utopie* (4). Om dit laatste te illustre-

ren citeer ik hier een fragment uit de inleiding die Laurence Rees schreef op zijn boek *Auschwitz* (5):

"Terwijl ik het script schreef voor een film over dr. Joseph Goebbels, was ik in de gelegenheid om te spreken met Wilfred von Oven, de persoonlijke assistent van de beruchte propagandaminister van de nazi's. Nadat het formele interview was afgelopen en we een kopje thee dronken, vroeg ik hem: 'Als u uw beleving van het Derde Rijk zou moeten samenvatten in één woord, welk woord zou dat dan zijn?' Terwijl Herr von Oven een moment nadacht over deze vraag, vermoedde ik dat hij in zijn antwoord iets zou zeggen over de gruwelijke misdaden van het regime - misdaden waarvan hij eerlijk had toegegeven dat die waren gepleegd- en over de schade die het nazisme de wereld had berokkend. 'Nou,' zei hij uiteindelijk, 'als ik mijn beleving van het Derde Rijk in één woord zou moeten samenvatten, zou dat het woord 'paradijs' zijn. "

Deze woorden vragen geen verdere toelichting omdat ze voor zichzelf spreken: wie denkt weet te hebben van het paradijs en van de weg ernaartoe, mag blijkbaar alle, ook de meest gruwelijke middelen inzetten om dat paradijselijk doel te bereiken.

Even recapituleren: zes invalshoeken - zes bronnen van geweld

Welke perspectieven om het geweld te begrijpen kunnen we onderscheiden, welke gezichten ervan tekenen zich af, welke bronnen en oorsprongen ervan kunnen we lokaliseren? Zoals reeds tussendoor gezegd, onderscheidt Achterhuis zes belangrijke perspectieven: het doel-middeldenken, de mimetische begeerte, de spanning tussen moraal en politiek, de 'dierlijke' natuur van de mens, de strijd om erkenning en het wij/zij-denken. (p. 45)

In het voorgaande heb ik geprobeerd een tipje van de sluier op te lichten rond drie van deze perspectieven: het doel-middeldenken, de mimetische begeerte, de 'dierlijke' natuur van de mens, en in mindere mate over de strijd om erkenning. In het vervolg wil ik nog even halt houden bij het wij/zij-denken en de spanning tussen moraal en politiek.

Het wij/zij-denken

Op dit ogenblik woeden binnen onze samenleving hevige discussies rond vragen in verband met 'identiteit'. Over de vraag dus wie wij zijn en wie de anderen zijn. Waarin bestaat onze identiteit, en die lijken we blijkbaar maar op het spoor te kunnen komen door ons niet alleen te onderscheiden van de identiteit van de anderen, maar ook door ons er ook tegen af te zetten. Deze vragen zijn eeuwenoud (denk in dat verband aan wat gezegd werd i.v.m. restanten uit ons dierlijk verleden) en ook terecht, zeker binnen een globaliserende wereldorde, die de neiging heeft alle identiteiten onder een monoculturele (en vaak kapitalistische) éénheidsmat te vegen en zo te vernietigen. Er is dus zeker op wereldniveau een zoektocht aan de gang naar een evenwicht tussen kosmopolitisme en een respectvolle politiek van erkenning van de verschillen. In het kader van wij/zij-denken schrijft Achterhuis zeer boeiende hoofdstukken over bijvoorbeeld nationalisme, etnische zuiveringen, genocides en racisme (p. 311-397).

In dit kader van het wij/zij-denken moet in een tijdschrift als dit natuurlijk ook de plaats van de godsdienst ter sprake komen. Het is evident dat religies nogal eens een cruciale en gevaarlijke rol hebben gespeeld omdat deze het wij/zij-denken vaak versterken en zelfs kunnen verabsoluteren. Zeker van zodra een godsdienst zich laat verleiden tot ideologie. Ik beperk bij hier tot een citaat uit *Een geschiedenis van God* (6) waarin Karen Armstrong op p. 237-238 het volgende schrijft over de kracht én de achilleshiel van monotheïstische godsdiensten: *"Het jodendom, christendom en, in mindere mate, de islam hebben alle drie de notie van een persoonlijke God*

ontwikkeld, dus we zijn geneigd te denken dat dit ideaal representatief is voor religie op haar best. De persoonlijke God heeft ertoe bijgedragen dat monotheïsten gewicht gingen hechten aan de heilige en onvervreembare rechten van het individu en waarde toekenden aan de eigenheid van de mens. (...) Het christendom maakte, op een manier die uniek is voor de hele godsdienst-geschiedenis, een mens (Jezus van Nazareth) tot middelpunt van het godsdienstig leven.

Toch kan een persoonlijke God een grote handicap zijn. Hij kan worden omgevormd tot een idool dat naar ons eigen beeld is gesneden, een projectie van onze kleinschalige behoeften, angsten en verlangens. We nemen dan aan dat Hij liefheeft wie wij liefhebben en haat wie wij haten, zodat Hij onze vooroordelen bevestigt in plaats van ons dwingt erboven uit te stijgen. (...) We gaan dan dingen aanvaarden die fundamenteel onaanvaardbaar zijn. Ook het feit dat God, als persoon, een bepaald geslacht heeft, is een andere beperking die we Hem opleggen. (...) Een persoonlijke God kan daarom gevaarlijk zijn. In plaats van ons over onze grenzen heen te tillen kan 'Hij' ons aanmoedigen er zelfgenoegzaam binnen te blijven; 'Hij' kan ons net zo wreed, gevoelloos, zelfvoldaan en partijdig maken als 'Hij' zelf lijkt te zijn. In plaats van ons te bezielen met barmhartigheid die het kenmerk van elke ontwikkelde religie hoort te zijn, kan 'Hij' ons aanmoedigen om te oordelen, te veroordelen en te marginaliseren. (...) Alle wereldreligies schijnen dat gevaar te hebben onderkend en hebben naar wegen gezocht om boven dat concept van de persoonlijke, hoogste werkelijkheid uit te stijgen. Met name in alle mystieke tradities.

De spanning tussen moraal en politiek (p. 447-552)

We hebben nogal eens de neiging om geweld simpelweg gelijk te stellen met kwaad. Deze gelijkstelling is volgens Achterhuis onhoudbaar in de politiek-maatschappelijke realiteit. Ook het goede kan heel extreem geweld baren. De geschiedenissen van religies en allerhande op zich goed bedoelde ideologieën zijn daarvan een duidelijk voorbeeld.

Er bestaat duidelijk zo iets als bijvoorbeeld 'moorddadig idealisme'. Achterhuis geeft hierbij het voorbeeld van de milieuactivist Volkert van der Graaf, die zich tot moordenaar van Pim Fortuyn ontpopte. Ook beschrijft hij hoe de Rode Khmer aanvankelijk gedreven waren door een oprecht idealisme, dat geleidelijk is beginnen ontsporen, waardoor het uitgemond is in een genocide, waarbij naar schatting een derde van de bevolking van Cambodja is vernietigd.

Om een lang verhaal kort te maken: wie ethische normen, die gelden in de sfeer van het interpersoonlijke, onverkort wil toepassen op de uiterst complexe maatschappelijke en politieke werkelijkheid, begint aan een gevaarlijke onderneming, want *"slechts in een perfecte wereld is goed doen eenvoudig"* (ik heb deze woorden ooit ergens gelezen, maar ben helaas de naam van de schrijfster vergeten).

Deze perfecte wereld bestaat niet en zal wellicht nooit bestaan. Daarom kan een in toom gehouden gebruik van geweld soms meer goed realiseren dan een totale afwijzing van elke vorm van geweld.

Karl Jaspers (7) heeft deze problematiek eens heel kernachtig verwoord in volgend dilemma: *"De militarist verzwijgt de gruwelen van de oorlog, de pacifist verzwijgt de gruwelen van de vrede"* (die heel wat onmenselijkheid kan laten voortbestaan).

In dit deel van zijn boek staat Achterhuis dan ook stil bij vragen rond: de eeuwenoude problematiek van de rechtvaardige oorlog en de eerder recente thematiek van de humanitaire interventies.

Bij wijze van besluit

Deze bespreking doet natuurlijk geen recht aan dit werk van Hans Achterhuis. Wie pasklare antwoorden zoekt op vragen in verband met geweld, zal deze in dit 'filosofisch' boek niet vinden. Het

is de opdracht van de filosoof om vragen te stellen bij vanzelfsprekendheden en reflectie van lezers op gang te brengen. Hij is er in ieder geval voor mij in geslaagd. Ik besluit met een paar onschuldige lijkende vragen als uitsmijter. Heel wat mensen -waaronder ook ikzelf- houden van goede thrillers, in boekvorm of verfilmd. *Morse, Frost, Inspector Linley, Silent Witness, Wallander*, de ongemeen gewelddadige maar schitterende Britse televisiereeks *Messiah* en vele andere worden druk bekeken.

Meestal liggen moord of een ander geweldgebeuren aan de oorsprong van deze televisiereeksen.

Waarom worden wij door dergelijke films aangetrokken? Leeft er in vele mensen misschien toch een vorm van al dan niet gezond voyeurisme, dat deze televisiereeksen zo aantrekkelijk maakt? Of zijn we op zoek naar een soort van zelfbevestiging in de zin van "ik ben/wij zijn toch niet zo gewelddadig"? Of willen we een blik werpen in de beerputachtige geesten van gestoorde psychopaten?

Of zijn deze vragen allemaal flauwekul en gaat het de kijker gewoon alleen maar om de spanning, die ons aan het 'thrillen' brengt en dus om goede 'ontspanning'?

Paul De Witte

(1) Lemniscaat 2008, 750 pp. €39,95

(2) Uitgeverij IJzer, Utrecht, 2008, 493 pp.

(3) monocausaal: met één oorzaak

(4) Uitgeverij Ambo 1998, 444 pp. Achter de gedachtengang in dat boek kunnen echter kritische vraagtekens geplaatst worden. Zie in dat verband: Herman Hendrickx, "Utopie: Noodzaak of gevaar? Debat tussen François Houtart en Hans Achterhuis", in *Kering*, 24ste jrg. nr. 6 (juni 1999). Ook te vinden op www.abelweb.be/artikel.asp?a=det&id=110&groep=7

(5) Antos Manteau 2005

(6) uitgeverij Anthos 1995

(7) Zwitserse psychiater en filosoof van Duitse oorsprong (1883 - 1969)

Religie en geweld

Op 7 november 2008 organiseerde de 'Rondetafel christendom-marxisme', een denkclub van Vlaamse en Nederlandse christelijke marxisten/marxistische christenen, een studiedag over 'religie en geweld'. De dag had plaats in Antwerpen-Berchem en werd gesteund door vredesorganisaties en progressieve christelijke bewegingen uit beide landen. Dit artikel is een ingekorte versie van de inleiding die Jan Soetewey er hield. De volledige tekst kan men vinden op www.abelweb.be onder 'digitaal register' en 'publicaties'.
Redactie.

Zondebok

Voor na 9/11/2001 en de bloedige aanslagen in Madrid en Londen, wordt terroristisch geweld in onze landen courant met 'islam' geassocieerd. Maar we mogen dat kwalificatief ook toepassen op de oorlog die het Imperium (1) tegen de armen van deze wereld voert. In de islamitische wereld, worden dat Imperium, 'het Westen' en westerse troepen dan ook geassocieerd met christendom en kruistochten. Beide strijders, de 'christelijke' en de 'islamitische', is het in eigen ogen te doen om het 'goede' -d.w.z. de eigen zaak- te doen triomferen over het 'kwaad' -d.w.z. de zaak van de andere.

Wie een verklaring zoekt voor deze vermenging van godsdienst en oorlog, mag zich niet tevreden stellen met vaak gehoorde kort-door-de-bocht-antwoorden. In de trant van: "zie je wel, dat er van van godsdienst niet goeds komt"; "godsdienst en geweld zijn altijd al innig met elkaar verbonden geweest, denk maar aan de inquisitie, de godsdienstoorlogen, het islamitisch terrorisme enzovoort.."; "Bijbel en Koran puilen uit van geweld". Anderen zullen betogen dat de ware aard van de godsdiensten geweldloosheid en vrede is. Als er toch geweld mee gemoeid wordt, ligt dat aan het misbruik dat individuen of groepen van de godsdienst maken. Ook dat is kort door de bocht.

We kunnen niet loochenen dat in vele gewelddadige conflicten godsdienst wél een rol speelt. Denken we maar aan Noord-Ierland, Joegoslavië, Sri-Lanka, India, Israël-Palestina e.a... De vraag is welke rol?

Als eerste benadering kan je opmerken dat godsdienst niet de oorzaak is van oorlog. In eerste instantie gaat het niet om een 'botsing van beschavingen' (Huntington) of van 'godsdiensten'. Die oorzaak is gelegen in het onrecht -onrecht dat de enen privilegieert en de anderen tot slachtoffer maakt, onrecht verweven in een economisch systeem dat een minderheid bevoordeelt en de meerderheid beknot, onrecht van het in stand houden van de kloof tussen Noord en Zuid, tussen rijk en arm.... Het onrecht is de brandstof die de vuren van het geweld voedt, godsdienst kan er echter de ontstekingsvonk van zijn of de 'olie op het vuur'.

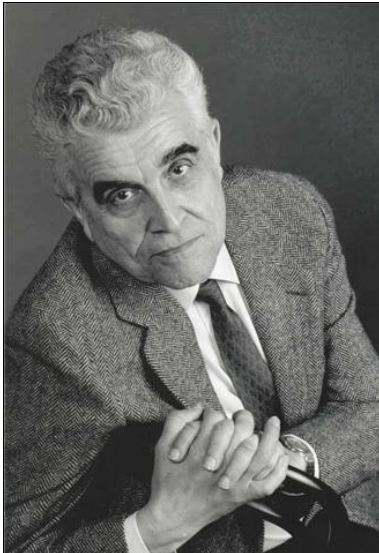
De Amerikaanse theoloog Paul F. Knitter (2) vooral werkzaam op het domein van het religieuze pluralisme, pleit voor interreligieuze vredesbewegingen. Godsdiensten hebben een gezamenlijke vredesbevorderende verantwoordelijkheid en moeten daarom met elkaar samenwerken. Ze moeten eerst en vooral iets proberen te doen aan de grondoorzaak van het geweld, en van het leed dat in onze wereld veroorzaakt wordt door het onrecht. Maar dat volstaat niet. Ze zullen zich ook moeten afvragen waarom de godsdiensten zo gemakkelijk gebruikt kunnen worden om haat en geweld te kweken. Welke elementen in hun Schriften kunnen daar aanleiding toe geven? (3)

Offer

Wie inzicht wil in de relatie tussen religie en geweld, moet echter dieper graven. Maakt geweld niet onverbrekelijk deel uit van onze menselijke realiteit? Is het niet ingebakken in de wordingsgeschiedenis van iedere cultuur, is niet iedere maatschappij gebouwd op verborgen lijken, op 'offers' en opgeofferden? In mythische verhalen over de wordingsgeschiedenis van de mensheid of van een bepaald volk, speelt dodelijk geweld altijd een rol. Ook in de bijbel is dat zo. Nadat de mens uit de tuin van Eden was verdreven, volgt al gauw de eerste moord. "Kaïn stond op tegen Abel, zijn broeder, en doodde hem (Genesis 4,8). Nadat Kaïn zich ten oosten van Eden gevestigd had (Gen. 4, 16) komt, na de 'dienst aan de akker' (Kaïn) en het 'hoeden van schapen' (Abel)

een nieuwe fase in de cultuuropbouw aan bod met het ontstaan van steden en ambachten. (Gen. 4,17-24). Maar ook met een aanzet tot de geweldspiraal. *“Lamech sprakt tot zijn vrouwen: Ada en Zilla, hoort mijn stem, vrouwen van Lamech, knoop mijn spreuk in je oren. Voorwaar, een man vermoord ik voor mijn wond, een kind voor mijn schram, want Kaïn wordt zevenvoudig gewroken, maar Lamech zevenenzeventig maal”* (4, 23-24).

Volgens de Franse filosoof René Girard kon die geweldspiraal in een gemeenschap vernietigend zijn. Wilde de gemeenschap overleven, dan moest dit uitdeinende geweld ingeperkt worden. Dat kon alleen door een andere vorm van geweld: dat van het offer. We ontwikkelen nu kort zijn theorie daaromtrent.

René Girard

“De mens onderscheidt zich van de aap omdat hij een betere na-aper” is. Zo zou je een eerste grondstelling van Girard kunnen samenvatten. Waarmee gezegd wordt dat het 'nabootsen' -de mimesis- van de andere een grondtrek van de mens is. Girard noemt deze drijfveer de 'mimetische begeerte'. Die 'mimesis' is niet alleen negatief. We danken er ons empathisch vermogen en ons vermogen tot leren aan. Maar ze leidt ook vaak tot rivaliteit en strijd. Ze kan dus een bron zijn van geweld en desintegratie van de samenleving. Vooral als het om toe-eigening gaat, als de mimetische begeerte zich op dezelfde voorwerpen richt die in een zgh. 'primitieve' maatschappij schaars voorhanden zijn. Het kan gebeuren dat de mimetische begeerte ontspoot en er wat Girard een 'mimetische crisis' noemt, ontstaat. Het geweld escaleert, de gemeenschap dreigt ten onder te gaan in een chaotische veelheid van particuliere conflicten. Op dat toppunt van verdeeldheid treedt echter een mechanisme in werking dat het antagonisme van 'allen tegen allen' omvormt tot een conflict van 'allen tegen één'. Er wordt een 'zondebok' aangewezen op wie alle schuld geladen wordt. Die wordt afgemaakt. Op-geofferd. Vermits de zondebok alleen tegen allen stond, is er niemand die hem wreken zal en wordt de geweldspiraal aldus verbroken. De rust keert weer, de eenheid is hersteld op de kap van de zondebok. Daar ligt volgens Girard de oorsprong van het offer. Tegelijkertijd grijpt ook een omslag plaats in de gevoelens tegenover het slacht-offer. Nu wordt het niet meer alleen ervaren als afstotelijk wegens schuldig aan het onheil dat de gemeenschap overkwam. Het slachtoffer wordt nu ook als positief en beminnelijk gewaardeerd omdat dankzij hem de vrede terugkwam, de gemeenschap hersticht werd. Door zijn dood wordt het slachtoffer gesacraliseerd (sacrificium).

Het verhaal van die oerervaring, die stichtingsgeschiedenis, vindt zijn neerslag in oorsprongsmythen. Daarop wordt het ritueel gebaseerd. Als opnieuw een crisis dreigt, zal de 'miraculeuze' gebeurtenis die in de oertijd een einde aan de crisis heeft gesteld ritueel herhaald worden. Alleen zal het menselijk slachtoffer vervangen worden door meestal een dier. De mythe en de rite zullen echter verteld worden vanuit het standpunt van de lynchende meerderheid. Het gemeenschappelijk geweld van de groep zal dus positief voorgesteld worden en het schuldige gedrag van de geslachte enkeling blijft boven alle twijfel verheven. Alleen dan, wanneer de werkelijke toedracht verborgen blijft, werkt het mechanisme.

Girard nu, ontwikkelt de stelling dat de bijbel dit offermechanisme blootlegt. In tegenstelling tot de mythes 'van de wereld' neemt de bijbel het op voor de slachtoffers. Abel, Jozef (zoon van Jakob), Job, de lijdende knecht van JHWH, Jezus... zijn onschuldige 'slachtoffers'. Hun slachtoffering brengt als zodanig geen heil.

Als dat klopt dan kunnen de joodse en christelijke religie geen 'sacrificiële' religies zijn, d.w.z. godsdiensten waar offers dezelfde quasi magische onheil bezwerende en verzoenende functies vervullen. Als er in de bijbelse traditie al van offers sprake kan zijn, dienen zij gesitueerd te worden in een andere context, waardoor ze ook een andere betekenis krijgen. Niet de onderwerping aan de goden van de bestaande (gewelds)orde (bv. die van Egypte, Assyrië, Perzië, Griekenland of Rome), maar aan JHWH die zijn volk uit het slavenland van Egypte heeft geleid en tot bevrijding roept.

En toch merken we dat steeds opnieuw naar die gewelddadige sacrificiële lijn afgeweken wordt.

Ook in roomse kerk werd de kruisdood van Jezus in de sacrificiële lijn geïnterpreteerd. Er ontstond een onzalige offertheologie -in feite een geweldtheologie- waarbij, zoals in het magisch-religieus wereldbeeld, het 'kruisoffer' beschouwd wordt als een soort wiedergutmachung, als een herstel van een verbroken evenwicht. Door de gehoorzaamheid van Jezus aan zijn Vader werd de ongehoorzaamheid van Adam goedgeemaakt en werd de mensheid met God verzoend. Wij leerden dat wij ons konden associëren aan het kruisoffer en het verlossingswerk van Jezus door boetedoening en het opdragen van ons lijden. Zo gaf men zin aan het lijden, want er werd verlossende kracht aan toegeschreven. Vandaag treft men die opvatting in expliciete vorm nog aan, onder meer in Katechismus van de Katholieke Kerk, in uitspraken van recente pausen, in de spiritualiteit van Opus Dei enz.. Paus Wojtyla en de huidige paus hebben niet nagelaten voortdurend het 'offerkarakter' van de eucharistie in het licht te stellen.

Zo een offertheologie beoogt mensen bij te brengen dat zij zich moeten opofferen om zo de heersende orde in stand te houden. Soldaten die in de oorlog de dood ingegaagd worden, hebben zich zogenaamd 'opgeofferd' en worden als 'helden' 'verheerlijkt'. Ook het kapitalisme maakt ruim gebruik van offerretoriek en vindt daarbij een bondgenoot in de offertheologie. Net als een godsdienst kent het kapitalistisch systeem zijn dogma's en geloofspunten. Als we -onder de vorm van 'inleveren', flexibiliteit, langer werken, verhoging van het arbeidsritme, afdanking, enz...- geen offers brengen, hangen ons rampen boven het hoofd. Offeren daarentegen brengt (economisch) heil. Net als in magisch-religieus wereldbeeld moet toegedekt blijven dat dit systeem gebaseerd is op lijken. De doden die in deze economische en vaak ook gewapende oorlog vallen, worden cynisch vergoelijkend 'casualties' genoemd: 'ongevallen', 'toevalligheden',... zegt het woordenboek. Met andere woorden, als er slachtoffers vallen, is dat een aangelegenheid van pech, het behoort niet tot de essentie van het systeem, het is een 'randfenomeen' van een systeem dat in essentie goed is. De offertheologie levert hand- en spandiensten aan de heersende economische orde die oorlog aandoet aan de armen, die doden doet vallen. Bevrijdingstheoloog Franz Hinkelammert noemt het daarom een 'ideologisch wapen van de dood' (4).

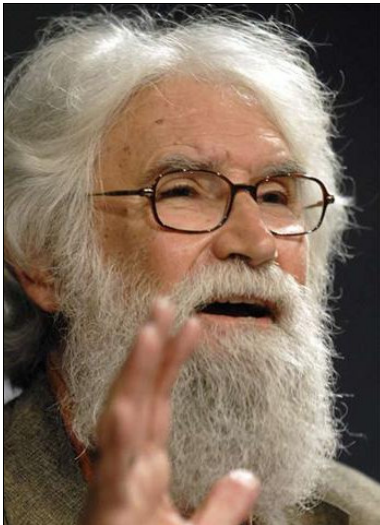
Bergrede

Terug naar kruisdood. De gewelddadigheid ervan kan niet weggecijferd worden. Maar ik spreek ik in dit verband niet graag van 'offer', het roept teveel associaties op met de sacrificiële lijn en zet derhalve de deur open voor misverstanden. Anderen daarentegen zijn van mening dat je dat woord in die context best wel kan gebruiken, maar dan moet je het preciseren. Zo spreken de Nederlandse dominicanen in hun brochure "*Kerk en ambt. Onderweg naar een kerk met toekomst*" over 'zijn leven uitdelen'. "*Wij menen dat de zelfgave van Jezus in zijn leven en zijn dood een 'offer' kan genoemd worden*", schrijven ze. Zelf had ik het ooit over '*de volledige inzet van lijf en leden*'. Die 'inzet van de lichamen', of 'volledige inzet van lijf en leden', kan verreikende keuzes -en dus ontzeggingen- en uiterste consequenties meebrengen. Wie de weg ten einde gaat, niet in een abstracte ideële wereld, maar in deze wereld van strijd op leven en dood (en van leven tegen dood), in deze wereld die verzetstrijders als Jezus aan het kruis slaat, die riskeert hetzelfde lot te ondergaan. Door te weigeren zich te assimileren met de spiraal van geweld en tegengeweld, en door -in tegenstelling tot Lamech- niet 77 maal te wreken maar zeven maal zeventig keer te vergeven (Mat. 18, 22) onmaskert Jezus tegelijkertijd die spiraal en kondigt hij de mogelijkheid van een nieuwe wereld aan. Kajafas, het sanhedrin, Pilatus en de verdedigers van de bestaande 'orde' dachten dat ze door het liquideren van de 'onruststoker' van Nazaret 'het probleem geregeld' hadden en de 'bestaande orde' gered. Ze hebben zich vergist, de zaak was niet afgehandeld, maar gaat door. Zijn volgelingen belijden dat hij leeft! Ze zetten zijn leven voort!

Het geweld van de 'waarheid'. Fundamentalisme

In de roman 'Duizend schitterende zonnen' voert de Afghaanse schrijver Khaled Hosseini twee vrouwen ten tonele die getrouwd zijn met dezelfde man. Door de tyrannieke houding van hun echtgenoot Rasheed, ontstaat langzamerhand een innige vriendschap tussen Mariam en Laila. Op een dag loopt het helemaal uit de hand en is Rasheed in een woedebui Laila aan het wurgen. Uit alle macht probeert Mariam Rasheed van Laila weg te trekken, maar lukt daar niet in. Uiteindelijk ziet ze geen andere mogelijkheid dan met een spade op Rasheeds hoofd te slaan en dat overleeft hij niet. De voorzitter van de rechtbank waarvoor ze verschijnt, is een vriendelijke, breekbaar ogende en ziekelijke Talib (5). Hij spreekt met een zweem van tederheid en glimlacht geduldig, richt zich niet hatelijk of beschuldigend tot Mariam, maar op een zachte, verontschuldigende toon. Hij heeft begrip voor Mariam en de lezer verwacht dan ook dat hij Mariam vrij zal spreken. *"Ik ben moe en ik zal niet lang meer leven, en ik wil genade laten gelden. Ik wil u vergeven",* zegt hij: *"Maar als God me bij zich roept en zegt: Jij hebt het recht niet te vergeven, mullah, wat moet ik dan zeggen?"*

Alles wat ik kan doen, alles wat wij kunnen doen in de tijd die ons geschonken is, is ons neerleggen bij de wetten die Hij voor ons heeft uitgevaardigd. ... 'Iets zegt me dat u geen verdorven vrouw bent, hamshira. Maar u hebt wel iets gedaan dat verdorven is. En u moet betalen voor wat u hebt gedaan. De sharia is op dat punt niet vaag. Die zegt dat ik u moet sturen naar waar ik u spoedig zal vergezellen. Moge Allah u vergeven."

Leonardo Boff

Hoe vriendelijk de Talib ook is, hij kan niet tornen aan Gods wet. Wat volgens menselijke normen rechtvaardig is, vergevingsgezindheid, elementaire menselijkheid, kunnen daar niet tegen op. Mariam moet geofferd worden op het altaar van de waarheid. Het is de 'letter' van de wet die geldt, en niet de geest ervan. Die letter doodt, terwijl de geest ervan bedoeld is om leven te geven. Geweld wordt hier met vriendelijkheid omkleed.

De letter is ons gegeven als de 'waarheid'. En de 'waarheid is absoluut, ze heeft en geeft alle rechten want ze komt uit transcendente bron. Ze geeft recht op leven en dood. Het is het 'geweld van de waarheid'.

Hoewel het woord 'fundamentalisme' een andere oorsprong heeft zou men de semantiek van het woord ook op een andere manier kunnen verklaren. De Talibrechtter voelt zich voor een **fundamentele** keuze. Het is wit of zwart, als hij niet handelt volgens de letter van de sharia tast hij het fundament aan. Alle beslissingen zijn **fundamenteel**, raken de grond van de zaak. Rekkelijkheid is niet toegestaan. Dat komt onder andere omdat men de Schriften (bijbel of koran) letterlijk en selectief leest. Men houdt alleen rekening met de tekst en niet met de 'con-tekst', d.w.z. met andere teksten uit dezelfde Schriften en met de maatschappelijke en culturele omstandigheden waarbinnen de teksten tot stand kwamen.

De neiging tot fundamentalisme is des te groter naarmate men meer nadruk legt op waarheid, leer en 'rechte leer' of 'orthodoxie'. Dat kan zover gaan dat de eigen godsdienst als de 'enig ware' wordt beschouwd. Ze beschouwt zichzelf dan als superieur en exclusief. Vaak heeft het 'bezit van de waarheid' geleid tot eliminatie van allen die deze waarheid aanvochten. Spontaan denken we dan aan de Inquisitie. Ik kan me inbeelden dat er ook in die kerkelijke rechtbanken prelaten zaten die, net als de Talibrechtter van daarstraks de zogenaamde 'kettters' vriendelijk en meevoelend de folterkamer of de dood instuurden. Maar bij de eliminatie van de 'waarheidsaanvechters' kan men ook denken aan de systematische repressie van de bevrijdingstheologie in de roomse kerk. Bezit van de exclusieve waarheid leidt ook tot bekeringsijver. Omwille van het zieleheil van 'die armen die de ware God niet kennen', werd het wapengeweld niet geschuwd. Denk maar aan de conquistadores in Abya Yala, het Amerikaanse continent. In de twintigste eeuw hebben we gezien hoe ook socialistische regimes zich als het ware godsdienstige waarheidspretenties aan-

maten en grootscheepse zuiveringen doorvoerden. Voor de waarheid moeten offers gebracht worden!

Het is dan ook hoogst verontrustend dat de huidige paus dergelijke enigewaarheidsopvatting huldigt. Toen hij nog kardinaal Ratzinger was en prefect van de Congregatie van de Geloofsleer, heeft hij de Verklaring 'Dominus Iesus' geschreven. Volgens dat document bevindt de *“enige ware godsdienst zich in de katholieke en apostolische Kerk, die van de Heer Jezus de opdracht heeft ontvangen deze godsdienst aan alle mensen te verkondigen...”* (nr. 23). Bevrijdingstheoloog Leonardo Boff noemt dat in september 2000 verschenen document “een van de meest fundamentalistische teksten van de laatste eeuwen”.

Geweld en bevrijding

Meer dan filosoferen over de waarheid, komt het erop aan 'waarheid te doen'. *“... wie de waarheid doet, komt wel naar het licht toe...”*, staat in Johannes 3,21. Matheus 25, 31-46 zegt trouwens niets anders. Het zijn degenen die de hongerigen te eten en de dorstigen te drinken geven, die vreemdelingen opnemen en naakten kleden, die zieken bezoeken en naar gevangenen toegegaan die 'aan het koninkrijk' zullen 'deelnemen'.

In hun boekje “Wat is theologie van de bevrijding?” (7) schrijven de gebroeders Leonardo en Clodovis Boff: *“De Gekruisigde die aanwezig is in de gekruisigden weent en schreeuwt het uit: ‘Ik had honger, ik was in de gevangenis, ik was naakt’ (vgl. Mt. 25, 31-46). Meer dan een beschouwing is hier een doeltreffende en bevrijdende daad nodig. De gekruisigde wil verrijzen. Dan pas zijn we voor de armen als we, samen met hen, vechten tegen de armoede die op onrechtvaardige wijze voor hen gemaakt is en hen is opgelegd. De solidaire dienst die hen bewezen wordt, betekent dan een liefdesdaad, bewezen aan de lijdende Christus, en een liturgie die God behaagt.* De 'bevrijdende daad' is de eerste stap van de bevrijdingstheologie, pas daarna volgt de gelovige reflectie vanuit die bevrijdende praktijk. Ook de Ene, de Naam, begint met een bevrijdende daad. *Gezien, gezien heb ik de onderdrukking van mijn gemeente in Egypte; hun schreeuwen voor het aanschijn van hun drijvers heb ik gehoord, ja ik heb weet van zijn smarten; ik daal af om hem te redden uit de hand van Egypte....* (Ex. 3,7-8) (8). “Ik daal af”. Waar af? Niet in een wereld vol peis en vree, wél in een wereld en een mensengeschiedenis van geweld en tegengeweld. Hij is geen god die hoogverheven boven de conflicten staat, hij komt er tussen. Hij is geen geweldloze god, wél een god die kant kiest, een god van mensen die zelf niet geweldloos zijn. Een eenzijdige 'god-is-liefde-theologie' kan aanleiding geven deze menselijke realiteit te verdoezelen en abstract boven de hoofden te zweven waardoor 'zij die het goed hebben' ('de rijken') niet verontrust worden. Ik denk hierbij aan een uitspraak van theoloog Arend van Leeuwen: *“Een theologie die blind blijft voor de dominantie van de sociaal-economische ontwikkelingen en politiek-economische machtsverhoudingen veroordeelt zichzelf tot een machteloos gemoraliseer in de marge.”*

Toen we in de jaren '80 een studiedag over bevrijdingstheologie inrichtten, bracht een tijdschrift daar verslag over uit onder de titel “In naam van de liefde moeten we vechten”. ‘Vechten’ kan vele vormen aannemen, dat hangt af van de context. Het toekomstvisioen van een geweldloze wereld blijft staan, maar in ons tijdsgewricht is geweld een onvermijdelijk deel van onze realiteit. Gebruik van geweld kan je niet bij voorbaat uitsluiten, net zomin als je het bij voorbaat tot eerste actiemiddel kan verheffen, het kan zelfs zo zijn dat het preken van 'geweldloosheid' ten dienste van een geweldstrategie staat. Er zijn vele vormen van 'geweld'. Het is complex.

Deze complexiteit wordt ook in de bijbel weerspiegeld en het is hier onmogelijk heel die complexiteit uit de doeken te doen. Een aantal voorbeelden uit verschillende contexten mogen volstaan.

In het eerste of het zogenaamde 'oude' testament duikt geregeld de figuur van Amalek op. Hij is een typische representant van de machten die de zwakken met geweld wegdrukken. Dat is precies het tegendeel van wat Israël behoort te zijn. Nadat Israël ontkomen was aan het slavenbestaan in Egypte en op weg was naar het beloofde land, valt Amalek reeds aan. In de achterhoede van het volk, daar waar de zwakken zijn die zich niet kunnen verweren, de vrouwen en kinderen, de zieken en ouderen. Amalek moet met wortel en tak uitgeroeid worden. Met alle geweld! Het gevaar is immers niet denkbeeldig dat de Amalekmentaliteit -het eren van het sterke en het verachten van het zwakke- in Israël zelf wortel zou schieten. En het project van de Naam 'naar de duivel zou helpen'.

In Exodus (17, 13) verslaat Jozua het leger van Amalek tot de laatste man.

Begravenis na pogrom

Amalek wordt echter niet alleen verslagen met wapengeweld. In andere omstandigheden spelen list en de combinatie van verborgen en openlijk verzet hun rol. Dat is bijvoorbeeld het geval in het boek Ester. De situatie is die van joden in het Perzisch rijk dat afgeschilderd wordt als een gigantische wereldmacht waar joden in diaspora leven. Wat kunnen enkelingen, een joodse man Mordekai en zijn pleegdochter Ester, aanvangen tegen grootvizier Haman? Hij is de machtigste man na de koning en heeft een bevelschrift uitgevaardigd naar alle provincies van het rijk waarin wordt bevolen dat, op één bepaalde dag, alle joden -jong en oud, vrouwen en kinderen inbegrepen- moeten worden gedood en volledig uitgeroeid en dat hun bezittingen mochten worden buitgemaakt. Haman is de verpersoonlijking van Amalek. Toch lukt Ester erin het onafwendbaar schijnende lot te keren. Er grijpt een rolwisseling plaats tussen Haman en Mordekai. Haman wordt gehangen aan de paal die hij voor Mordekai bestemd had en deze laatste krijgt in het rijk Hamans functie toegewezen. Nu is het Mordekais beurt om in naam van de koning een bevelschrift uit te vaardigen en over heel het rijk te laten verspreiden. Daarin krijgen de joden het recht zich aaneen te sluiten en hun leven te verdedigen. Iedere groep gewapenden die hen zou willen aanvallen, mochten ze tot de laatste man doden en hun bezittingen buitmaken. Op de dag voorzien voor de uitroeiing van de joden, zijn het integendeel de joden die de belagers in hun macht krijgen. Maar de bezittingen van de overwonnenen laten ze ongemoeid.

In dit verhaal wordt geweld niet geschuwd, maar worden toch een aantal verschillen tussen het geweld van Amalek en dat van de joden geduid. Haman, de Amalekiet, wil een 'holocaust' aanrichten: alle joden, jong en oud, vrouwen en kinderen, moeten over de kling. Iedereen mag in verspreide slagorde aan het blinde geweld van de pogrom deelnemen. De joden daarentegen krijgen het recht zich aaneen te sluiten, zich te organiseren, om zich te verdedigen. Ze mogen hun belagers 'tot de laatste man' doden, van oude mensen, vrouwen en kinderen wordt niet gesproken. Hoewel ze daartoe de toestemming hebben gekregen, raken ze 'de bezittingen van hun vijanden met geen vinger aan'. Hier worden beperkingen van het geweld gethematiseerd die in de strijd tegen Amalek in acht dienen genomen te worden. Het verzet tegen Amalek mag zelf geen Amalekitische trekjes gaan vertonen. Blind geweld -terrorisme- kan niet.

Derde context. In het Tweede (zgn. nieuwe) Testament moeten mensen van joodse en joods-christelijke huize zich verhouden tot de macht van Rome dat, in de 'geheimtaal' van het boek Openbaring, 'draak' en 'beest' wordt genoemd. Onder andere de Bergrede is een oefening om in deze machteloosmakende situatie tegenover 'man en macht' mens en kracht te verzamelen. Vaak werd de Bergrede echter geïnterpreteerd als was het een van de grondcharters van het pacifisme. *"Zalig de zachtmoedigen, zij zullen het land beërven (...) zalig wie vrede sluiten want zij zullen zonen van God genoemd worden"* (Mt. 5,5+9). Eén van de bekendste fragmenten die, zowel bij onderdrukkers als verzetsstrijders op afwijzing stoot, is het woord van de andere wang:

"Jullie hebben gehoord, dat er gezegd is: Oog om oog, tand om tand. Ik nu zeg jullie: verzet je niet tegen de boze. Slaat iemand je op de rechterwang, keer hem dan ook de andere toe; en wie

met jou twist en jou je rok wil afnemen, laat hem ook je mantel; wie jou dwingt een mijl mee te gaan, begeleid hem twee mijlen.” (Mt. 5,38-41)

Wie geen rekening houdt met de context, kan deze tekst alleen maar als een pleidooi voor berusting en lijdzaamheid lezen. De context is de maatschappelijke realiteit waarin de gemeente waarvoor Matteüs schrijft, zich bevindt. Maar ook andere passages die Matteüs evoceert uit zijn eigen geschrift en de Schriften van het Eerste Testament. We volgen in grote trekken een exegese van Ton Veerkamp (9).

Matteüs schrijft voor een bescheiden gemeente van gewone, arme lieden die hun jodendom interpreterden en beleefden in de lijn van Jezus. Men weet tamelijk zeker dat deze tekst ontstond kort na de vernietiging van Jeruzalem en de daaropvolgende massamoord op de joden door de Romeinen. Dat was in het jaar 70. Desondanks waren overal in de joodse diaspora mensen onderweg die zeiden: de oorlog tegen de Romeinen is nog niet verloren. Onze heilige stad Jeruzalem is weliswaar verwoest, maar we moeten verder vechten, we mogen niet opgeven. Men weet dat de leiders van de joodse gemeenten in Egypte veel problemen met dat soort lieden hadden. Met zijn provocerende uitspraak “*verzet je niet tegen de 'boze'*” wilde Matteüs bereiken dat de gedachte aan gewapend verzet tegen de 'boze', d.w.z. tegen de militaire overmacht van het Romeinse rijk opgegeven zou worden. Tegen Rome had het openlijke gewapende verzet geen schijn van kans. Dat hadden de joden gezien in het jaar 70 en zouden ze nogmaals zien in de jaren 113-115, tijdens de grote opstand van de joodse diaspora en in de jaren 132-135, tijdens de opstand van verzetsleider Bar Kochba. Het liep allemaal uit op een verschrikkelijk bloedbad. Dat is de maatschappelijk-politieke context van de gemeente van Matteüs.

Vanuit de binnentextuele context, verstaan we dat de situatie waarin de gemeente van Matteüs zich bevindt dezelfde is als deze van de messias. Zijn woordgebruik alludeert duidelijk, voor joodse lezers althans, op het lijdensverhaal. Het afzien van verzet is alleen te begrijpen vanuit het kruis van de messias, d.w.z. vanuit de dwangpositie waarin men verkeert: er is geen andere keus, er zijn voor het ogenblik geen reële politieke alternatieven.

In zo een situatie is de verleiding dubbel:

- Men geeft het op. Zoals de leerlingen die wegvluchten bij de arrestatie van Jezus (Mt. 26, 56).
- Men slaat erop los. Zoals die een die bij de arrestatie van Jezus zijn zwaard neemt en het oor afslaat van een van de dienaren van de hogepriester (Mt. 26,51). De reactie die Matteüs in Jezus' mond legt - “*allen die een zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan*” (26,52)- verwijst naar het bloedbad van 70. Blind geweld (terrorisme) kan alleen maar opnieuw tot dergelijke bloedige ramp leiden.

Wat moet je dan wél doen? Berusten? Is het dat wat Matteüs predikt? Een tekst uit Jesaja die op de achtergrond staat van boven aangehaalde 'andere-wang-tekst' (Mt. 5,38-41) en van het lijdensverhaal (Mt. 26-27) brengt opheldering:

“Ik echter, ik heb geen weerstand geboden, ik ben niet achteruit geweken, aan die mij sloegen gaf ik mijn rug, mijn wangen aan die mijn baard uittrokken, mijn gelaat heb ik niet verborgen voor hun smaad en speeksel.” (Jes. 50,5-6)

'Geen weerstand bieden' betekent hier niet 'maar laten begaan' of 'terugwijken'. Het betekent integendeel **niet** terugwijken', niet op de vlucht slaan. Een soort 'passief verzet', zou je kunnen zeggen.

Dat de houding die Matteüs aan zijn gemeente aanbeveelt niet hoeft uit te draaien op berusting ligt voor Matteüs alleen in de verwijzing naar de weg van de Messias Jezus en het opstandingsgeloof. Geen macht, geen Romeinse legermacht, kon de messias en vele 'heiligen' in het graf houden. Die 'heiligen', dat zijn strijders die in de oorlog gesneuveld zijn (Mt.27, 52-53): *De graven werden geopend en de lichamen van veel gestorven heiligen werden tot leven gewekt; na Jezus'*

opstanding kwamen ze uit de graven, gingen de heiligen de stad binnen en maakten zich bekend aan een groot aantal mensen. Zo zal ook de gemeente -het lichaam van Christus- niet vernietigd worden. Daarom noemt Veerkamp de Bergrede een 'document van hoop'.

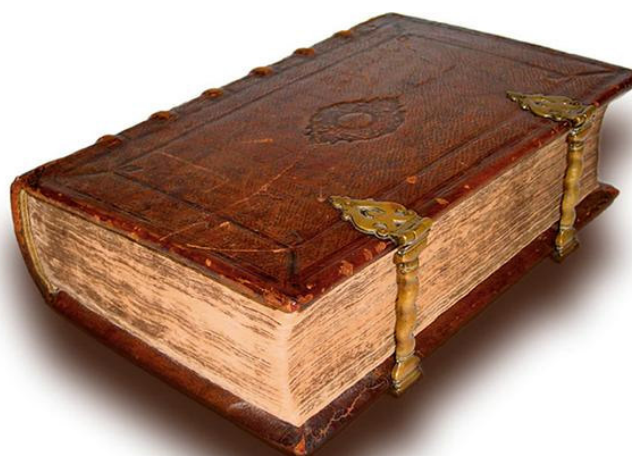
Wat Matteüs van zijn gemeente vergt is echter balanceren op het scherp van de snede: links gaapt de afgrond van het politieke avonturisme, rechts lukt de drug religie met het hemelrijk als louter hiernamaals.

We hadden het over verschillende contexten. Zijn er dan geen algemene lijnen te trekken? Uit voorgaande voorbeelden halen we alvast deze naar voor:

- 'Amelikitsch geweld', d.w.z. blind geweld dat in de eerste plaats de zwakken aanvalt, wordt radicaal veroordeeld. Dat is het tegendeel van het project Israël. En dat tegendeel mag in Israël absoluut geen wortel schieten. Telkens als dat gebeurt, als de macht de zwakken geweld of onrecht aandoet, klinkt er in de bijbel profetische kritiek. Ook al betreft het figuren die voorheen hun sporen verdiend hebben in bevrijdingsstrijd. Bevrijders van weleer worden na verloop van tijd weleens machtsdronken en doen kleinen dan geweld aan.
- Als het erop aankomt, het project Israël tegen de ondergang te verdedigen, wordt geweld niet afgekeurd. Ook list en wat wij 'leugen' en 'bedrog' zouden noemen zijn oorbhaar. Wel worden maatregelen genomen om het geweld zo nodig af te dammen, zodat het niet oeverloos uitdeint.
- De bijbel waarschuwt voor politiek avonturisme en 'terrorisme', voor 'krachtpatserij' in de bevrijdingsbeweging.

Zijn we hiermee volledig geweest? Uiteraard niet. In de bijbel zijn ook verhalen te vinden die ons op weg helpen om 'ontwapenende manieren' te vinden om de strijd te voeren. Indien het kan verdienen die de voorkeur. Maar het kan niet altijd, 'de nieuwe hemel, en de nieuwe aarde' (Openb. 21) zijn nog niet aangebroken.

Jan Soetewey

(1) In de Belijdenis van Accra (WARC, 2004) wordt daar volgende omschrijving van gegeven: "het samenvallen van economische, culturele, politieke en militaire macht dat een systeem vormt waarin machtige staten die hun eigen belangen beschermen en verdedigen, domineren.

(2) Prof. Em. Xavier University, Cincinnati (Ohio, US) en thans werkzaam in de Union Theological Seminary in the city of New York.

(3) Proloog op: Albert Moliner, 'Pluralismo religioso y sufrimiento humano. La contribución de Paul Knitter al diálogo "interreligioso"'. <http://latinoamericana.org/tiempoaxial/texto/TA7Prologo.htm>.

(4) Franz Hinkelammert: Las Armas Ideológicas de la Muerte: el discernimiento de los fetiches, capitalismo y cristianismo, 1977, Educa, San José; Die ideologische Waffen des Todes, zur Metaphysik der Kapitalismus, 1985, Liberación, Münster.

(5) Enkelvoud van Taliban

(6) El mal ejemplo del papa, www.servicioskoinonia.org/boff

(7) Averbode, 1986

(8) Naardense vertaling

(9) Ton Veerkamp: De bergrede: een document van hoop, in Werkschrift voor Leerhuis en Liturgie, 3de jrg. nr. 1.

Nora De Jonghe

(1928 – 2009)

Eind augustus overleed Nora De Jonghe, na een lange strijd tegen kanker. Nora was een heel vertrouwd gezicht binnen de christelijke basisbeweging in Vlaanderen. Een échte maatschappelijke werkster die zowel in haar werk als in haar talrijke engagementen de kunst begreep van het nabij zijn. Onder meer in Evangelie Levensnabij trok ze jarenlang mee aan de kar. Bij WTM en later vzw Motief volgde ze -van in het begin- trouw het bijbelse leerhuis. In die leerhuisgroep in Zedelgem namen we in september afscheid van ons leerhuismaatje.

Lieve Nora,

Het voelt vreemd om vandaag ons leerhuisjaar te starten zonder jou erbij. Wij zijn als een geamputeerde groep. Waar jij zat, gaapt een leegte, doet het pijn.

Jij was een leerhuizer in hart en nieren. In handen en voeten ook. Jij voelde de eigenzinnige kracht van de verhalen die wij hier lasen zo haarscherp aan, de kracht van vele generaties bondgenoten, die lang voor ons, ook al zochten naar iets meer gerechtigheid voor iets meer mensen. Mensen die ook worstelden met vaak verpletterende machten en toch de weerbaarheid vonden om mekaar vast te houden, teder en solidair. Jij leefde die verhalen die wij lasen: jij kleefde er namen op van mensen uit krant en journaal, uit wijkhuis en ocmw, jij paste het decor aan en liet zien hoe die verhalen vandaag, hier en nu, nog steeds plaatsgrepen, jij liet zien hoe omkeer ook écht plaatsvond -tegen het noodlotdenken in. Jij zette ons vaak midden in het bijbelverhaal: "Wat zegt dit nu over jou en mij, over ons?" "Wat moeten wij hier nu mee?" vroeg je telkens opnieuw. Kritisch ook. De bijbel had voor jou lang niet altijd gelijk, je ging ermee in debat. Je geloofde niet in onfeilbaarheid. Ook de generaties voor ons konden zich vergissen, ook zij hadden hun weg moeten gaan, met vallen en opstaan. Jij begreep heel goed dat daarin het bevrijdende project van JHWH vorm kreeg: in het telkens opnieuw uittrekken uit onderdrukking, telkens weer opnieuw beginnen, van voren af aan - ten diensten van de meest kwetsbaren.

Jij wist dat lezen en leren in de bronnen van onze traditie niet vrijblijvend kon zijn. Jij leefde ook zelf dikwijls te midden van mensen die godverlaten en platgetrapt niet meer de energie hadden om hulp te vragen. Jij hoorde hun vermorzeld zwijgen. Jij liet de godsnaam vaak tot leven komen in jouw praktijk van Ik-Zal-Er-Zijn. Ook toen de ziekte jou al in je vezels zat. Ook toen je ogen het begaven, bleef je visie helder, je handen open, je woorden warm.

Nora, jij bent als cement voor ons geweest. Je hield ons bijeen, je richtte ons naar mekaar toe. Je richtte mensen, ook buiten onze groep, naar mekaar toe. Niet naar binnenkerend, wég van de grote samenleving. Maar doorhéén de analyse van die samenleving naar mekaar toe: om vanaf dat punt, te midden van ons, een nieuw loyaal, tegendraads en solidair samenleven uit te proberen. Niet wachten op wonderen, morgen. Het wonder gebeurt hier en nu. Klein en voorzichtig misschien. Maar wezenlijk.

Nora, jij zal cement voor ons blijven. Waar jij zat, zal jij blijven zitten - te midden van ons leren en worstelen met elkaar, met de Eeuwige, met de werkelijkheid. Warm en aanwezig, als altijd.

*Elke Vandeperre,
Leerhuis Loppem - 19 september 2009*

“ De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen ”

Iedereen weet het: de gevolgen van de financieel-economische crisis beginnen er nu pas goed aan te komen. Iedereen weet ook: die gevolgen (toenemende werkloosheid, begrotingstekort en overheidsschuld) gaan een hoop geld kosten. Iedereen kent ook de cruciale vraag: wie zal dat betalen? Tot hertoe is dus alles OK. Over 'wat iedereen weet' en wat 'de cruciale vraag' is, lijkt er grote eensgezindheid te bestaan over de ideologische en politieke grenzen heen.

Maar over het antwoord op die cruciale vraag lopen de mening wel heel ver uit elkaar. Dat is ook logisch, want het antwoord op die cruciale vraag wordt bepaald door je maatschappijvisie. Afhankelijk daarvan zijn er grosso modo drie mogelijke antwoorden. Ofwel vind je dat de sukkelaars van deze wereld hiervoor maar moeten opdraaien. Dat antwoord zal je nauwelijks iemand openlijk horen verkondigen. Het tweede antwoord is dat we met zijn allen moeten bijdragen. Dat lijkt op het eerste zicht al heel wat aanvaardbaarder. Zelfs een beetje 'solidair', want iedereen draagt bij. Of het ook rechtvaardig is, is een andere kwestie. Want is het wel solidair en rechtvaardig dat iedereen bijdraagt wanneer blijkt dat niet iedereen verantwoordelijk is voor deze crisis? En tot hoever kunnen we die 'verantwoordelijkheid' uittrekken? Is de kleine spaarder die zich door zijn bank heeft laten overtuigen om risicovolle financiële producten te kopen, zonder dat hijzelf goed begreep wat voor soort risicovol product hij eigenlijk 'bezat', ook 'verantwoordelijk' voor de crisis? En wat als blijkt dat sommigen sowieso al 'hun bijdrage' hebben geleverd door bv. hun job te verliezen. Moeten die dan nog eens bijdragen als iedereen moet bijdragen? Neen, het antwoord om met zijn allen de crisis te betalen, lijkt vooral bedoeld om het debat over de ware oorzaken en schuldigen van deze crisis niet te moeten voeren. Met zijn allen de crisis betalen, lijkt sterk op de formule om na het innen van de winsten door enkelen in voorspoedige tijden, de verliezen in tijden van crisis door de gemeenschap te laten betalen. Met solidariteit, laat staan met rechtvaardigheid, heeft dat wel heel weinig te maken.

En zo komen we terecht bij het derde antwoord: wie verantwoordelijk is voor deze crisis moet ze ook betalen. In die zin is de vraag voor een extra crisisbijdrage van de banken een zeer terechte vraag. Hoe terecht die wel is mag blijken uit het feit dat bijna iedereen, over alle ideologische en politieke grenzen heen, met een dergelijke extra bijdrage akkoord gaat: vakbonden, patroonsorganisaties, alle partijen. Alhoewel dan weer juist het feit dat bijna iedereen hierover akkoord is, ons ook best een beetje achterdochtig zou mogen maken. Willen sommigen misschien andere voorstellen hierdoor de wind uit de zeilen halen? Want natuurlijk is het ook zo dat alleen die extra bankenbijdrage niet heel het gigantisch begrotingstekort zal kunnen opvangen. Dat kan alleen maar door voorstellen voor de lange termijn. En die kunnen alleen maar gevonden worden in een meer rechtvaardige fiscaliteit. En als ik het goed begrepen heb is het juist dat wat ACV-voorzitter Luc Cortebaeck in zijn geruchtmakend interview in De Standaard (22 augustus 2009) voor ogen stond. "Het is van groot belang dat we de progressiviteit in de belastingen opnieuw gaan herstellen. Dat principe is in de voorbije jaren stelselmatig afgebouwd. Terwijl het toch vanzelfsprekend is dat de sterkste schouders de grootste lasten moeten dragen, dus ook bij de terugbetaling

van de kosten van de crisis. Daarom is het ACV gewonnen voor hogere belastingen op kapitaal en vermogens. ” Wie het interview niet grondig had gelezen kon uit de commentaren en reacties die de dagen daarna in alle media verschenen, de indruk krijgen dat Luc Cortebeeck alleen maar over de afbouw van de fiscale voordelen van het pensioensparen en de dienstencheques had gesproken. Daar had hij ook over gesproken, maar niet alleen daarover. Het is natuurlijk makkelijk om de schuld weer eens helemaal bij de media te leggen, maar misschien moet Cortebeeck, en met hem het ACV, de hand ook een beetje in eigen boezem steken. Wie in een interview over de crisis heel concreet is over beperkte maatregelen die een grote groep mensen op gelijke wijze treffen en bijzonder vaag en algemeen blijft over meer fundamentele maatregelen op lange termijn, loopt natuurlijk het risico dat gefocust wordt op die beperkte maatregelen die veel mensen treffen. Waarom heeft Luc Cortebeeck in zijn interview niet veel uitdrukkelijker de nadruk gelegd op een vermogensbelasting, op de strijd tegen fiscale fraude en ontwijking? Allemaal punten die het ACV en de hele christelijke arbeidersbeweging sinds vele jaren hoog in hun vaandel voeren. Als er één moment in de voorbije decennia is geweest waarop de concrete uitwerking van een graduele vermogensbelasting zou kunnen rekenen op een breed draagvlak, dan is het wel nu. Overigens moet niet alleen voor het betalen van de crisis in deze richting worden gekeken. Ook de financiële druk op de sociale zekerheid, die in de komende jaren als gevolg van de vergrijzing alleen nog maar sterker zal worden, kan alleen fundamenteel aangepakt worden door de inkomsten uit vermogen en kapitaal zwaarder te belasten. Het heeft weinig zin om als vakbond akkoord te gaan met de patroonsorganisaties dat de sociale zekerheidslasten op arbeid te zwaar zijn, zonder er tegelijk bij te vertellen hoe de vermindering van deze lasten zullen opgevangen worden met nieuwe inkomsten. Als je dat niet doet, dan moet je niet verwonderd staan dat de zogenaamde ‘alternatieve financiering’ slechts een andere naam is voor hogere staatssubsidies afkomstig van ons aller belastingsgeld, zoals dat nu het geval is. Als je steeds opnieuw en meer dan terecht blijft herhalen dat ‘de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen’, dan moet je ook werk maken van concrete voorstellen die de zwaarste lasten op die sterkste schouders leggen. We kijken uit naar die concrete voorstellen.

Jozef Mampuyts

Het verborgen gezicht van heiligverklaringen

Dit artikel verscheen in Le Soir
van woensdag 19 augustus 2009.

Op 11 oktober van dit jaar zal Pater Damiaan heilig worden verklaard. De eerste heilig verklaarde Belg sinds bijna 20 jaar zal dus, na zijn dood in april 1889, 120 jaar hebben moeten wachten om vereerd te mogen worden door het geheel van kerkgemeenschap (al was, zoals gebruikelijk, plaatselijke verering reeds toegestaan omwille van zijn zaligverklaring in 1996).

Men heeft dikwijls gesteld dat de canonisering van Damiaan toch wel heel lang op zich heeft laten wachten, zeker wanneer men dit vergelijkt met Josémaría Escrivá de Balaguer (de in 1975 overleden stichter van Opus Dei, werd reeds in 1992 zalig en in 2002 heilig verklaard). Het verschil in duur valt nochtans te begrijpen wanneer men rekening houdt met 3 belangrijke factoren, die de kerkrechtelijke canoniseringsprocessen beïnvloeden: de financiële kosten, de rol van het lobbywerk en de politieke opportuniteit om de zaak tot een goed einde te brengen.

Het zijn deze factoren die ik heb bestudeerd bij een recent onderzoek over de mechanismen van zalig- en heiligverklaringen door de Katholieke Kerk tussen 1990 en de dood van Johannes-Paulus II.

Op basis van dat onderzoek stellen we vast dat deze drie factoren het kerkrechtelijk proces van Pater Damiaan heel sterk hebben kunnen beïnvloeden.

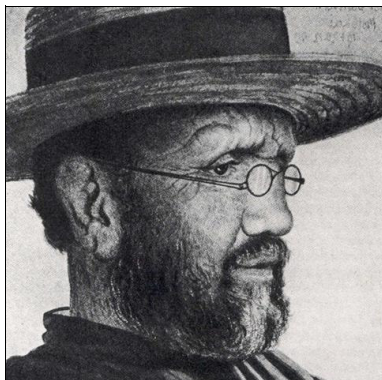
Laten we beginnen met het kostenaspect. Een proces van heiligverklaring kost over het algemeen heel veel geld, al verschilt dat van geval tot geval. We roepen eerst de belangrijkste stappen bij de heiligverklaring in herinnering. De promotoren van zijn canonisatie hadden gehoopt dat Pater Damiaan als 'martelaar van de liefde' erkend zou worden, maar dat ging niet door. Hij werd dus als 'niet-martelaar' gecatalogeerd. In dit geval moet de bisschop van het bisdom waar de kandidaat-heilige is overleden, aanvaarden de zaak aanhangig te maken én er ook de kosten voor te dragen. Hij moet ook de geschriften en getuigenissen verzamelen die te maken hebben met het leven van de kandidaat. Vervolgens wordt de zaak naar de Congregatie voor de zalig- en heiligverklaringsprocessen in Rome opgestuurd. Eén van de leden zal dan trachten te bewijzen dat de kandidaat bepaalde deugden op een heldhaftige wijze heeft beoefend en een mirakel heeft gedaan.

Als deze twee bewijzen zijn geleverd kan de kandidaat zalig worden verklaard. En indien hij na de zaligverklaring erin slaagt een mirakel te verrichten, dan zal hij ook gecanoniseerd kunnen worden.

Dit alles brengt zeer hoge kosten met zich mee: personeelskosten, drukken en fotokopiëren van documenten (die vaak ook nog moeten worden vertaald), kosten verbonden met de procedure, terugbetaling van de verplaatsingskosten van de getuigen en de betaling van de uiteindelijke slotceremonies. Nemen we bij wijze van voorbeeld een andere zalig verklaarde Belg, dom Columba Marmion, de derde abt van Maredsous, zalig verklaard in 2000. Zijn zaak heeft zijn abdij en twee zusterabdiën die in de kosten participeerden ongeveer 175.000 Euro gekost.

Het proces van Damiaan heeft ook veel gekost, maar het is moeilijk juiste cijfers te bekomen omdat deze zaak reeds 70 jaar geleden werd opgestart.

De canonisatiekosten maken dat veel arme bisschoppen niet aan zulke processen beginnen. Voor Pater Damiaan heeft men moeten wachten op het overbrengen, in 1936, van zijn stoffelijke overschot van het eiland Molokaï (arm bisdom Honolulu) naar Leuven (Aartsbisdom Mechelen-

Brussel). Toen kon zijn proces door dat Belgisch bisdom aanhangig gemaakt worden. Wat effectief gebeurde in 1938.

Ook het lobbywerk heeft die zaak beïnvloed. Zijn religieuze orde, de picpussen (alias de Congregatie van de Heilige Harten van Jezus en Maria) beschikt over een 'generale postulator' in Rome, die alle processen waarin de orde betrokken is, probeert vooruit te helpen. Anderzijds heeft Damiaans zaak ook geprofiteerd van allerlei gunstige externe elementen. De herdenking van de honderdste verjaardag van zijn overlijden was een echt succes. Maar er was ook de oproep van Moeder Theresa tot de paus om pater Damiaan zalig te verklaren opdat ook de melaatsen een patroonheilige zouden hebben. (Theresa zelf kon op heel veel sympathie van Johannes-Paulus II rekenen zodat ze reeds 5 jaar naar haar dood zalig werd verklaard).

De politieke opportuniteit speelde ook een rol. Voor de zaligverklaring van Damiaan in 1994 had de paus beslist de verplaatsing naar België te maken. Aan zijn vorig bezoek, in 1985, had de paus een heel goede herinnering overgehouden en hij was op een hernieuwde editie uit. Maar hij had een ongeluk in zijn badkamer waardoor hij zijn bezoek moest uitstellen. Daarmee liep ook de zaligverklaring van Damiaan vertraging op.

De paus verklaarde hem zalig het jaar daarop, in 1995, maar moest om gezondheidsredenen zijn verblijf inkorten, hetgeen de inwoners van Tremelo, Damiaans geboortedorp, zeer ontevreden stemde. De burgemeester van Tremelo heeft recentelijk niet geaarzeld om Barack Obama uit te nodigen voor de heiligverklaring van pater Damiaan. De 44ste president van de Verenigde Staten is immers van Hawaï afkomstig.

De heiligverklaring was onlangs het voorwerp van politiek gemarchandeerd door het Vaticaan.

De paus had inderdaad het voornemen geuit om de heiligverklaring van pater Damiaan uit te stellen, wat hij uiteindelijk toch niet heeft gedaan. Dat voornemen was het gevolg van de veroordeling door het Belgisch parlement van de uitspraken van Benedictus XVI inzake Aids en voorbehoedsmiddelen. Maar de heiligverklaring zal in Rome plaatsvinden, waardoor hij vermijdt geconfronteerd te worden met eventuele protesten, een risico dat zijn voorganger in 1995 wel had genomen wanneer een deel van de Belgische katholieken in opstand was gekomen tegen de verwijdering van bisschop Gaillot, tegen de stellingen van de paus over huwelijk en contraceptie, en tegen de gecontesteerde uitspraken van bisschop Léonard en van degene die toen nog maar kardinaal Ratzinger was.

Hiermee wordt duidelijk dat de zaak van de canonisatie van pater Damiaan heel wat hindernissen heeft moeten nemen. Deze vaak miskende klippen zijn dikwijls minstens even belangrijk als de eisen die door de Romeinse procedures worden gesteld. Het zijn vast en zeker deze hindernissen die ertoe geleid hebben dat de zaak van Damiaan, in vergelijking met andere, zo lang heeft geduurd. Dat sommige zaken snel worden afgehandeld en andere niet, heeft niet veel met toeval te maken.

*François Ducatillon,
onderzoeker aan de ULB*

standbeeld van Pater Damiaan in Leuven

vertaald uit het Frans. Oorspronkelijke titel: La face cachée des canonisations.

Visie vieren

De visietekst: “Geloven in bevrijding” van Christenen voor het Socialisme (CvS) is af. Het is een 58 bladzijden (A5) tellende brochure geworden waarin vooreerst wordt stilgestaan bij het ontstaan van CvS en haar wortels. Daarna wordt een balans gemaakt van 30 jaar CvS op de achtergrond van een sterk veranderde samenleving (zowel nationaal als internationaal). In het derde en meest omvangrijke deel van de brochure wordt naar de toekomst gekeken en een antwoord gezocht op drie vragen. Hoe kan CvS meewerken aan een socialisme voor de 21ste eeuw? Wat betekent levensbeschouwelijk pluralisme voor ons? En tenslotte: hoe profileert CvS zich binnen de kerk en tegenover andere geloofsovertuigingen?

De brochure is het resultaat van veel denk-en schrijfwerk. CvS is erg trots dat ze eindelijk is verschenen. Haar geboorte moest bijgevolg met enige luister gevierd worden. Er werd gekozen voor een feestelijke 'brunch' op een prachtige locatie: 't Arsenaal in Mechelen, een middeleeuwse burcht gelegen naast de Dijle in de schaduw van een lommerrijk park. De zon scheen en een zeventigtal vrolijke gasten waren op de afspraak... Die 1 juni 2009 belooft een mooie dag te worden.

Ik heb net mijn 50ste verjaardag gevierd en ben zo 'n 15 jaar lid van CvS. Terwijl je in een andere organisatie op die leeftijd en met die staat van dienst tot de 'anciens' gerekend wordt, ervaar ik mezelf binnen CvS als een jong en als een relatief nieuw lid. Dat zegt natuurlijk iets over de leeftijd en vooral over de trouw van de overige leden, die vaak al 30 jaar of meer deel uitmaken van de beweging.

De positie van relatieve nieuwkomer maakt het mij soms gemakkelijker om vragen te stellen. Tijdens het visiefeest trok ik dan ook met mijn notitieblok op ronde om een paar mensen te interviewen. De eerste die ik ontmoette, was Judith Troubleyn, lid van de organisatieploeg van de dag en praktisch coördinator van allerlei CvS-activiteiten. Judith was duidelijk in haar nopjes. Het weer viel mee, het eten was lekker, de organisatie verliep vlekkeloos. Het volk was content. “Voor een beweging is het echt nodig om af en toe eens feest te vieren”, aldus Judith “We zijn al lang samen en dat moet gevoed worden. Niet door steeds terug te kijken naar het verleden, maar om mekaar te bemoedigen in de dingen waar we vandaag mee bezig zijn, zodat we niet stilvallen. Volgens Judith is zowel de dag als de nieuwe visietekst een manier om je terug één beweging te voelen: een groep van mensen die streeft naar hetzelfde ideaal van gelijkheid en gerechtigheid voor allen.

Even later loop ik Jan Soetewey tegen het lijf. Hij verzorgde de eindredactie en trok de voorbereidende visiewerkgroep. Ik stel hem de voor de hand liggende vraag waarom er nu, op dit moment, gekozen is voor een nieuwe tekst.

“Zo 'n drie jaar geleden hebben we in de beweging een bevraging georganiseerd. Eén

van de vragen was of we nog verder zouden doorgaan. Voor de overgrote meerderheid was 'stoppen' geen optie. Maar *hoe* moest het verder? Vanuit die vraag is de idee gegroeid om voor onszelf een eigen geactualiseerde leidraad op te stellen", vertelt Jan mij.

En dan wil ik natuurlijk weten of het om een hele nieuwe visie gaat, dan wel of er wordt voortgebouwd op teksten uit het verleden.

Maar *hoe* moest het verder? Vanuit die vraag is de idee gegroeid om voor onszelf een eigen geactualiseerde leidraad op te stellen. De visie vormt de basis voor ons dagelijkse werk". vertelt Jan mij.

Ik vraag Jan of hij voor de lezers in het kort kan vertellen waaruit dat dagelijkse werk bestaat. Waar wil CvS voor gáán?

Jan: Echt in een notendop dan: "We willen hand in hand vorm geven aan het 'socialisme van de 21ste eeuw' en het 'christendom van de bevrijding'. Dat betekent vooral vorming organiseren, publiceren en werken aan opinievorming. Binnen 'links' en de sociale bewegingen willen we werken aan de uitklaring van de betekenis van religie in de politieke analyse. We willen het debat aangaan met andere marxisten en in dialoog treden met andere religies en levensbeschouwingen.

Op het vlak van levensbeschouwing en levenspraktijk streven we naar kerkvorming betrokken in de sociale beweging. We creëren mee groepen die werken en leven vanuit een geëngageerde spiritualiteit, gevoed door een bijbelse theologie waarin 'verlossing uit de slavernij' -exodus uit het kapitalisme- centraal staat.

"Is dit een heel nieuwe visie of wordt er voortgebouwd op ideeën uit het verleden?", vraag ik dan.

"Een breuk met het verleden is het zeker niet, eerder een actualisatie", krijg ik als antwoord: "Toch geeft dat soms heel andere klemtonen. De tijden zijn in vele opzichten veranderd. Toen we met CvS begonnen, was het maken van de verbinding tussen Christendom en Socialisme echt revolutionair. Momenteel is dat veel minder het geval. In eigen land is het nu voor velen binnen de Christelijke arbeidersbeweging een evidentie. Ook internationaal, en dan vooral in Latijns-Amerika wordt deze verbinding gemaakt door bevrijdingstheologen, maar ook door linkse regeringsleiders. Zo ziet Fidel Castro veel overeenkomsten tussen christendom en revolutie. Hugo Chavez zegt dat zijn socialisme van de 21ste eeuw twee bronnen heeft: Karl Marx en Jezus Christus. Het belang van de tegenstelling christendom-socialisme mag dan al afgenomen zijn, het belang van het spanningsveld politiek-religie is onmiskenbaar toegenomen. De aanwezigheid van islam in onze samenleving confronteert ons met het feit dat we de factor 'religie' in de politieke analyse niet kunnen verwaarlozen.

Ook de dramatische situatie van de natuur en de stijgende bekommernis hierover is relatief nieuw. Vooral de vaststelling dat een milieubeweging in essentie ook een sociale beweging moet zijn, is voor ons belangrijk."

Wat mij in de tekst ook opvalt is de prominente plaats van Karl Marx. Op een bepaald moment worden de leden van CvS 'christelijke marxisten' en 'marxistische christenen' genoemd. Deze benamingen zijn nieuw voor mij. Wijst dat op een nieuwe, strakkere tendens in de beweging?

"Zeker niet", lacht Jan: "Reeds van in het begin hebben we gesteld dat de theorieën van Marx de basis waren voor onze maatschappijanalyse terwijl het geloof en de bijbel eerder gezien werden als motor voor ons engagement. Gaandeweg zijn we nochtans gaan beseffen dat Marx ook een motor van engagement kan zijn en omgekeerd dat in de bijbel veel stof te vinden is voor maatschappijanalyse. Zowel Marx als de Bijbel hebben hun positie bijgevolg verstevigd! Christelijke marxisten dekt dus perfect de lading van waar wij voor staan. De naam biedt ook meer duidelijkheid aan andere marxisten en andere christenen wanneer we met hen in dialoog willen gaan."

Ik vraag me af of met die andere marxisten leden van de PVDA bedoeld worden en vraag Jan of de band tussen PVDA en CvS nu sterker is dan in het verleden.

- "We hebben ons altijd verbonden gevoeld met radicaal linkse partijen. Zo waren er ook goede contacten met de SAP of de KP. CvS-ers zijn trouwens ook actief in Groen!. Op dit moment is de PVDA in feite de enige zichtbare partij binnen radicaal links. We vinden het zeker belangrijk om goede contacten met de PVDA te onderhouden. Het feit dat zij nu een minder dogmatische koers is gaan varen, bevordert trouwens de goede verstandhouding" .

Na Jan gefeliciteerd te hebben met het werkstuk -de tekst leest vlot en staat boordevol boeiende bedenkingen en aanbevelingen- probeer ik nog wat andere mensen aan de praat te krijgen. Een paar gasten hebben zich ondertussen in de bar aan het plaatselijke bier begeven. Ik vraag een groepje CvS-ers wat ze van de dag vonden en confronteer het onmiddellijk met mijn eigen frustratie: er is toch weer met heel veel heimwee over het verleden gepraat? De meeste gasten hebben die ervaring niet. "De verhalen uit het verleden, staan ons huidige engagement niet in de weg, eerder integendeel", klinkt het in koor. Jozef Mampuyts, lid van de voorbereidende visiewerkgroep, gewaagde in zijn feestrede nochtans van "de gepensioneerden van de revolutionaire strijd". Zelf zegt hij hierover dat dit nu net niet de weg is die moet worden ingeslagen. En dat klopt ook. Veel CvS-ers zijn als gepensioneerden nog volop actief in allerlei organisaties, geven les, schrijven artikels of ontpoppen zich als voorganger in een kerkgemeenschap. Zij hebben een onmiskenbare rol gespeeld in de arbeiders, vredes- of derdewereldbeweging en doen dat nog steeds.

Ook voor mij is de nieuwe tekst en de beweging als geheel een belangrijke steun om zowel in mijn werksituatie als elders te blijven kiezen voor de achtergestelde mens. CvS mag (en moet) op dezelfde weg voortdoen. Bij het buitengaan maak ik de bedenking dat mijn ergernissen mogelijks meer over mijzelf zeggen dan over CvS. Misschien ben ik gewoon jaloers omdat ik nooit die heerlijke Bevrijdingsdagen in de Hoge Rielen mee heb mogen beleven.

Katrien Rombouts

Ik heb een steen verlegd

Kent u Groenland? Een land ruwweg even groot als heel ons oude continent en met een bevolkingsaantal dat kan wedijveren met onze schone Vlaamsche steden Kortrijk of Aalst. Het land is bedekt met een schitterende laag maagdelijk witte sneeuw. De ideale setting voor het ons-kent-ons van de Griekse polis zou je dan denken. Multiculti utopia, quoi...

Toen ik een tijdje het geluk had in dit prachtige land rond te struinen, bleek uit vele gesprekken met de 'locals' echter dat de Denen na vele honderden jaren nog steeds over de Groenlanders (die wij oneerbiedig Eskimo's zouden noemen) spreken als 'zij' en dat de stedelijke Groenlanders, Deens of Inuït, met een behoorlijk *dédain* over de 'primitieve dorpers' van enkele tientallen kilometers verderop spreken. En dat in een land van duizenden lege vierkante kilometers.

Met een licht gevoel van sociaal empathische superioriteit stapte ik dan ook terug het vliegtuig op richting thuisbasis. Om dan te merken dat enkele Vlaams-nationalistische politici in mijn eigen stad, op het verlichte idee gekomen waren ook eens iets te doen aan de polarisatie van de maatschappij. Na overleg met hun nationale politieke partij hadden ze er niets beter op gevonden dan door mijn straat te komen marcheren om te betogen tegen de officiële erkenning van de moskee bij mij om de hoek. Kwestie van de islamisering te beteugelen.

Vrijwel onmiddellijk maakte mijn gemoedstoestand een scherpe bocht van voldaan verwaand geciviliseerd naar primitief xenofob. Wat dachten die mislukte dorpers en omhooggevallen vissers van 't stad' wel? Not in my backyard verdorie! Meteen werd deze gedachte gevolgd door een aangeleerde, beteugelende reflex. Onder de invloed van enkele snoodaards van WTM ben ik in de loop van mijn adolescent leven immers met felle overtuiging het operationeel humanisme gaan aanhangen om mijn morele en filosofische overtuigingen in mijn omgeving te realiseren. Dus heb ik met volledige toewijding een 'zonder haat straat'-affiche aan ons raam geplakt, er mijn schoonmoeder ook een aangesmeerd en al wie het horen wilde deelgenoot gemaakt van mijn machteloze frustratie.

En dan merk je dat erg veel mensen die frustratie delen... en evengoed dat vooroordelen en irrationele angsten diep in elk van ons zitten en komen bovendrijven in een aarzelend "ja, maar...". Hoe dan ook, mijn eigen gemoedrust is weergevonden, want hoe klein ook, "ik heb een steen verlegd..." Al moet ik ook dat nuanceren, gezien de nogal felle steek van jaloezie toen ik zag hoe een jongeling met een welgemikte pot witte verf Dewinter van de nodige sneeuw voorzag.

Jelle Laverge

Als de Navo de passie preekt

Ludo De Brabander en Georges Spriet hebben een boek geschreven. Ze zijn beiden actief in v.z.w. Vrede, een vredesorganisatie met hoofdkwartier te Gent.

Binnen de globale vredesbeweging, is de Noord Atlantische VerdragsOrganisatie (NAVO) vaak een bron van discussie geweest. Niet alle organisaties analyseren de veiligheidsproblematiek en de rol van de NAVO op dezelfde manier. Bij het vormen van brede fronten en het opstellen van platformen voor vredesbetogingen (de antirakettenbetogingen van de jaren '80, betogingen tegen de oorlog in Irak, Afghanistan, Joego-Slavië, Gaza...) is dat bij herhaling een moeilijk punt geweest. Vrede heeft daar altijd een duidelijk standpunt in gehad. Ludo De Brabander en Georges Spriet hebben dat nu uitgebreid, beargumenteerd, gedocumenteerd en geactualiseerd neergeschreven in een boek van 311 bladzijden. De 60ste verjaardag van de NAVO leek hen daartoe een geschikte gelegenheid. Het NAVO-verdrag werd op 4 april 1949 in Washington ondertekend (de tekst van dit verdrag vind je in het boek op pp.264-268). Dat was dus vóór de oprichting van het Warschaupakt (14 mei 1955), het militaire bondgenootschap van de communistische landen van Oost- en Centraal-Europa.

De reden voor de oprichting van dit militaire bondgenootschap werd door Lord Ismay, de eerste secretaris-generaal van de NAVO kernachtig omschreven als *"...to keep the Russians out, The Americans in and the Germans down"*, "om de Russen eruit, de Amerikanen erin en de Duitsers eronder te houden".

De NAVO is na de Tweede Wereldoorlog ontstaan, maar is eigenlijk het product van de Koude Oorlog. En die Koude Oorlog was reeds lang vóór de Tweede Wereldoorlog aan de gang. In het eerste deel van het boek schetsen de auteurs de ontwikkelingen tijdens die Koude Oorlogsperiode. De ideologische tegenstellingen tussen Washington en Moskou werden, in de strijd tegen de gemeenschappelijke Duitse vijand, tijdelijk opzij geschoven, maar kwamen nog voor het einde van de Tweede Wereldoorlog opnieuw nadrukkelijk op het voorplan.

Deel 2 van het boek start met de ontbinding van het Warschaupakt (officieel 1 juli 1991). Aan de publieke opinie was tijdens de Koude Oorlog altijd voorgehouden geweest dat de NAVO een defensieve organisatie was met de bedoeling het Westen te verdedigen tegen het Warschaupact. Vanuit die redenering kon men verwachten dat de rol van de NAVO uitgespeeld was en dat het op zijn beurt geroepen was om weldra te verdwijnen. Maar dat gebeurde niet, hetgeen de leugenachtigheid van het officiële discours blootlegde. Het westers bondgenootschap vormt zich om tot een militaire alliantie die voortaan ook buiten het eigen grondgebied (*out of area*) opereert. "Ten dienste van de internationale gemeenschap, democratie en mensenrechten", luidt de officiële uitleg. "Voor de bescherming en uitbreiding van het kapitalistisch systeem en de strategische en economische belangen van de NAVO-leden", stellen De Brabander en Spriet. Standpunt waarbij ze bijlange na niet alleen staan, maar ze bewijzen de critici een grote dienst door het zo uitvoerig en duidelijk te illustreren

Het derde deel begint met het heel belangrijke hoofdstuk 'Eurazië, het grote schaakbord'. "De VS-politiek binnen en buiten de NAVO is grotendeels geïnspireerd op de geostrategische analyses zoals die zijn uiteengezet door Zbigniew Brzezinski, de nog altijd invloedrijke nationale veiligheidsadviseur van voormalig VS-president Jimmy Carter. De VS moeten in zijn visie streven naar een dominante positie in wat hij de Euraziatische regio noemt." (p.151). Dat is het gebied dat reikt van Lissabon in het Westen tot Vladivostok in het Oosten. Wie de macht heeft over Eurazië, heeft volgens Brzezinski de hele wereld in zijn macht. Dit gebied is het grootste continent waar 75% van de wereldbevolking leeft en waar drie vierden van de

Ludo De Brabander en Georges Spriet, *Als de NAVO de passie preekt*, 2009, uitg. EPO ism. Vrede vzw., 311 pp., € 22.

wereldwijde energievoorraden voorhanden zijn.

Men begrijpt dat dit de nodige spanningen oproept, zowel binnen Europa als met Rusland dat immers pal in dat gebied ligt. De auteurs doen achtereenvolgens de concurrentie tussen de Europese Unie en de NAVO, de verhouding tussen Rusland en de NAVO en de uitbreiding van de NAVO richting Oosten uit de doeken. Dat laatste kan niet los gezien worden van de rijke aanwezigheid van olie- en gasvoorraden in de Centraal-Aziatische regio.

Een laatste hoofdstuk in deel 3 handelt over de 'militarisering van de ruimte' met onder andere het 'rakettenschild'. Het Amerikaanse rakettenafweersysteem is alleen in een offensieve context zinvol, niet in een defensieve. "Zo'n afweersysteem past in de strijd voor nucleaire dominantie alsook in het gebruik van de ruimte voor militaire doeleinden" (p192). Het artikel *'opkomst van de Amerikaanse superioriteit'* dat in 2006 in het tijdschrift *Foreign Affairs* verscheen, stelt onomwonden dat de VS streven naar nucleaire dominantie. De huidige en toekomstige nucleaire strijdkrachten van de VS zijn geconcipeerd om een preventieve *first strike* (eerste slag) tegen Rusland en China uit te voeren.

Deel 4 is het deel waarop de titel van het boek -Als de Navo de passie preekt- alicht het best van toepassing is. De NAVO werpt zich op als verdediger van mensenrechten en democratische waarden. Dat vormt vaak de legitimering om buiten de NAVO-verdragszone militair op te treden zoals in de Balkan en Afghanistan. In vorige hoofdstukken werd echter uitgelegd hoe de ontwikkeling van de NAVO niet los te koppelen is van economische belangen. Hoe valt dat met elkaar te rijmen? De vinger wordt gelegd op de dubbele moraal. Zo bijvoorbeeld is de lijst met dictaturen die door de democratische NAVO-landen rechtstreeks of onrechtstreeks zijn gesteund behoorlijk lang. En de concrete praktijk van NAVO-landen is ook altijd niet zo fraai.. denk bijvoorbeeld aan de praktijken in de Abu Ghraibgevangenis en Guantanamo.

Een ander heikel punt is de verhouding tot de Verenigde Naties. Het recht om te interveniëren haalt men vaak uit een aan zichzelf toegemeten morele superioriteit die men om in te grijpen van meer doorslaggevend belang acht dan een VN-mandaat. "In NAVO-kringen klinkt steeds luider het pleidooi om militaire interventies niet langer door een mandaat van de VN te laten voorafgaan, omdat het bondgenootschap zichzelf beschouwt als een coalitie van democratische staten. Een ander veel gehoorde stelling is, dat de Alliantie haar eurocentrische focus moet verlaten en haar toekomst moet organiseren rond een wereldwijd partnerschap van democratische naties. Een mondiale NAVO is de inzet van de laatste topbijeenkomsten van de NAVO. Dat leidt niet alleen tot spanningen met Rusland en China, maar dreigt ook de Verenigde Naties te verzwakken." (p. 21).

Conclusie: Dit is een stevig boek over een zeer complex gegeven waarin heel veel elementen van economische, politieke, geopolitieke, strategische en ideologische aard meespelen. Onder meer omdat er zoveel ideologische schermen worden opgetrokken wordt het zeer moeilijk om in de dagelijkse berichtgeving de bomen door het bos te zien. Dit boek is hier een uitstekend hulpmiddel toe. Ik zou het bijna een 'handboek voor de anti-oorlogsmilitant' durven noemen. En, mede dank zij de bijlagen, kan het als een naslagwerk functioneren. Zo tref je in het boek, naast de reeds gesignaleerde tekst van het oorspronkelijke NAVO-verdrag, een stevig notenapparaat, een uitgebreide alfabetische index met verwijzing naar de bladzijde(n) waar het woord of de naam voorkomt, een uitgebreide bibliografie, een 'begrippenlijst' met de verklaring en toelichting van de talrijke afkortingen, een redelijk onduidelijke kaart van de uitbreiding van de NAVO, een chronologisch overzicht, een organogram van de civiele en militaire structuur van de NAVO.

Jan Soetewey

Omtrent Roger Lenaers

Lenaers

Roger Lenaers (1925) is jezuïet en classicus. Van hem verscheen onlangs “*Al is er geen God-in-den-hoge*” (1). Een vervolg op “*De Droom van Nebukadnezar*” (2). Katholieken die nog helemaal geleefd hebben onder het oude, dogmatische kerkregime van voor het Vaticaans Concilie en die weten hoe sterk dit regime tot op vandaag doorwerkt, ervaren zijn visie als een bevrijding. De vragen en twijfels van velen krijgen bij Lenaers erkenning. Het troostende van zijn visie voor die generatie is dat hij die traditie niet weggooit, maar ze probeert om te denken naar een andere tijd. Door het oog van de naald van de Verlichting. De theologie breekt hier uit haar officiële kader. Voor ‘de kleine rest’ weldoend! Pastoraal gezien kan ik hier achter staan.

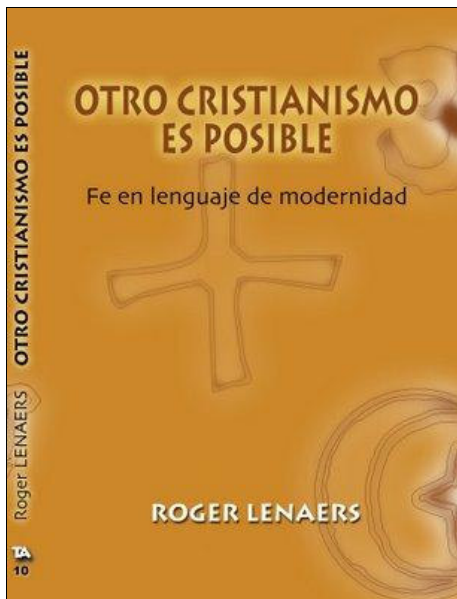
Bijbel lezen

De bewerking van Lenaers dateert van de tijd van Bultmann (3), de jaren zeventig van de vorige eeuw toen de ontmythologisering door de moderne wetenschappen en het moderne denken hoogtij vierden. Daarmee ging de rage gepaard om de Schriften te toetsen op hun ‘historische’ waarheid. Voor Bultmann moest ‘de kat uit de zak’, moest de boodschap losgemaakt worden van de vorm. In de Amsterdamse School, in Texte & Kontexte in Duitsland en in onze leerhuizen in WTM en CvS... ontdekten wij met de bevrijdende leeswijzen dat een wonderverhaal, een kindheidsverhaal, parabels,... literaire genres zijn en dat de kat niet zonder de zak verkrijgbaar is. Geen uittocht uit de Bijbelse mythen, maar grondige kennis ervan. Mythische verhalen kunnen wondermooi en veelzeggend zijn, ook voor moderne mensen. Maar dan moeten wij ze niet lezen als achterlijke, verouderde verhalen uit tijden toen de mensen nog zogezegd blinde, religieuze analfabeten waren. Deze teksten willen gelezen worden als gegroeid in lange en langzame overleveringen, als staande in de grote ideologische en maatschappelijke debatten van de tijd waarin ze geschreven zijn. Het is uniek dat in die verhalen JHWH als verhaalfiguur aan het woord komt. Toen de schrijvers hun visies ontwikkelden in die verhalen voerden ze met JHWH permanent de Stem in van de minsten en de meest kwetsbaren. Ik ken geen enkele bibliotheek van welke grote levensbeschouwing of religie ook die over een periode van minstens 600 jaren de geschiedenis en de samenleving heeft bekeken vanuit dit partijdige standpunt.

Roger Lenaers

Wie puur analytisch de Bijbelteksten leest zonder ‘LEV’, zonder hart en zonder context, zonder kennis van de culturele achtergrond van de auteurs en het oorspronkelijk publiek, struikelt natuurlijk over allerlei tegenstrijdigheden en geweldverhalen. Lenaers is een classicus met een groot verleden in Latijn en Grieks. Maar de teksten van de bijbel zijn joodse teksten, gedacht in een heel ander, Semitisch taalveld, en in een ander mens- en wereldbeeld. En ook al zijn de teksten van het Tweede Testament in het Grieks geschreven, toch zijn ze joods, Semitisch gedacht. Achter het Griekse denken, achter het gnostische denken, achter 17 eeuwen kerkelijk denken, moeten wij vandaag terug naar het joodse denken, naar een joodse herlezing van die teksten. Joodse en politieke herlezing. Wie deze teksten niet grondig wil lezen in de context waarin zij geschreven zijn en bewust

van onze eigen context als lezer, dreigt bij het interpreteren ervan onrecht te doen en zou beter van die verhalen afblijven. Niemand móét de Bijbel lezen. Maar wie een plek zoekt van samen leren leven, van politieke scholing, wie helderheid zoekt over de samenleving waarin wij vandaag leven en zich daarbij wil laten ondervragen door het zoeken van vroegere generaties, die zoekt zich een sjoel, een permanent Bijbels leerhuis.

In het denken van Lenaers blijft een grote restant aanwezig van een oude theologie die het Oude Testament las als een boek vol geweldverhalen, terwijl het Nieuwe Testament het christelijke verhaal is van een hogere Liefde. Deze grondstructuur heeft veel kwaad veroorzaakt in de geschiedenis en veel anti-judaïsme en antisemitisme gevoed. Ondertussen zijn er in de afgelopen jaren -in onderscheid met de heersende burgerlijke lezingen- verschillende bevrijdende leeswijzen van de Bijbel (en de Koran) ontwikkeld, zoals de materialistische lezing, de politieke lezing, de joodse lezing, de feministische leeswijze, de volkse lezing en de interculturele leeswijze. Geen spoor daarvan bij Lenaers.

Politiek

In reactie op één van mijn kritieken in 2004 schreef Lenaers: "In De Droom van Nebukadnezar was voor sociale analyses geen ruimte; gezien de complexiteit van de wereldproblemen zou een enigszins betrouwbare sociale analyse met voorstelling van concrete wegen tot oplossing van de problemen, op zich alleen al een dik boek vormen". Net hier raken we 'burgerlijke' theologie en kerk, namelijk dat zij zogezegd niet aan 'politiek' willen doen. Sinds Hitler de religies terugdrong in de kerken, weg van het politieke toneel, is geloven gereduceerd tot een privézaak. Dat is pas een reductie van de Bijbelse geloofstraditie. En met de spirituele nood -heel begrijpbaar vanwege de maatschappelijke context- dreigt deze tendens alleen maar versterkt te worden. Omdat het "slechts om politiek en economie" zou gaan. Terwijl theologen en kerkmensen vaak menen dat zij zich met het 'hogere' moeten bezighouden.

Ik herinner mij toen ik in 1987 in Honduras, en later in Cuba, op bezoek ging bij pastores van plaatselijke kerkgemeenschappen dat zij altijd begonnen met een analyse van economische, politieke en sociale toestand waarin zij geloofsgemeenschap probeerden te vormen. Bevrijdingstheologie! "Elke geloofsuitspraak is een politieke uitspraak, of ze is een leugen", zei Dorothee Sölle. Alleen zijn vele kerkmensen zich daarvan niet bewust. Dat komt onder andere vanwege een historisch gegroeide aversie voor alles wat links is. In de kerk is er plaats voor vele rare snuiters, maar niet voor linkse! Nochtans is links de meest aangewezen plek waar christenen, met hun keuze voor armen en verdrukten, zich zouden moeten bevinden.

Theologie

Tijdens de godsdienstlessen in mijn retorica kreeg ik van een jezuïet het evolutionistisch wereldbeeld - en Godsbeeld van Teilhard de Chardin te horen. Dat was in 1963. Wij vertrokken toen van het punt waar de visie van Lenaers nu om draait: God als de grote scheppende oerliefde en de kosmos als zijn zelfexpressie, gericht op menswording. Lenaers doet alsof heel de heteronome theologie die hij wil herdenken 'vanouds' is.

Het dualistische denken over natuur en bovennatuur wordt zo al teruggelezen in het joodse denken van de Bijbel, terwijl het joodse denken daar net haaks op staat. Deze visies op de hemel als een bovennatuur los van het gewone sterfelijke leven, de theocratische legitimatie van de kerkelijke hiërarchie, de sacrale opvatting van de sacramenten, ... zijn visies die eerder dateren van de negentiende eeuw en waren eerder een reactie op de moderniteit. Vandaag kennen deze visies een heropleving bij de Nieuwe Katholieken. Wie massief normverlies constateert in deze corrupte samenleving, komt al snel op de gedachte dat de ware norm en de waarachtige autoriteit van buiten deze samenleving moet komen wil de samenleving niet reddeloos verloren gaan.

Al is er geen god-in-den-hoge....

Twintig jaar geleden was 'god' afwezig in de media. Vandaag gaat het op elke bladzijde en in alle toonaarden over het religieuze. Wij leven levensbeschouwelijk en religieus gezien in een nieuwe tijd. Velen hebben de kerken verlaten, maar zijn daarbuiten op zoek naar alle mogelijke vormen van verdieping, inspiratie, spiritualiteit. Yoga, mindfulness, meditatie, bedevaarten, Voor velen is deze genadeloze samenleving niet te harden. Er is een verlangen naar meer 'zin', meer spirit. En er zijn de debatten over creationisme en Darwin, over de aanwezigheid van de islam, de bouw van moskeeën, het hoofddoekenverbod, ... Er is de financiële crisis en de roep om een nieuwe ethiek. Voor velen is het nog steeds niet duidelijk dat de ene, ware, dominante religie in onze samenleving deze is van het geld en het kapitaal, waaraan iedereen moet meedoen, waarvoor iedereen moet offeren. Daarmee samenhangend zijn er de wereldwijde problemen van armoede, milieu, drugs, vrouwenonderdrukking, zelfdoding bij jonge mensen, ... Wat van christelijke gemeenschappen mag verwacht worden is dat zij zich in die 'wereld' begeven; dat zij daarin de Stem van de Eeuwige, JHWH, vandaag nieuw laten klinken; dat zij zich betrouwbare bondgenoten tonen van de vele zoekers, van allen die geloven dat een Alternatief wel mogelijk is.

Twee paradigma's

In het paradigma van Lenaers gaat het uiteindelijk om interne vernieuwing van het geloof en de sacramenten en de kerk. Interne kerkstrijd. Ik heb die illusie opgegeven. Ik geloof in een ander paradigma, waarbij christenen, diepgelvormd en geschoold in de Bijbelse traditie, zich in de stad begeven, op de markt, in de wereld, daar waar de mensen zijn in al hun verscheidenheid en pluriformiteit en zich aansluiten bij die bewegingen en partijen en projecten die de zaak van de meest kwetsbaren en de armen op het oog hebben, hun bondgenoten worden, partijdig in de maatschappelijke strijd voor iets meer gerechtigheid voor iets meer mensen. De nood aan verlossing, aan heil en bevrijding is groot. Waar wachten wij op.

Remi Verwimp
30 september 2009

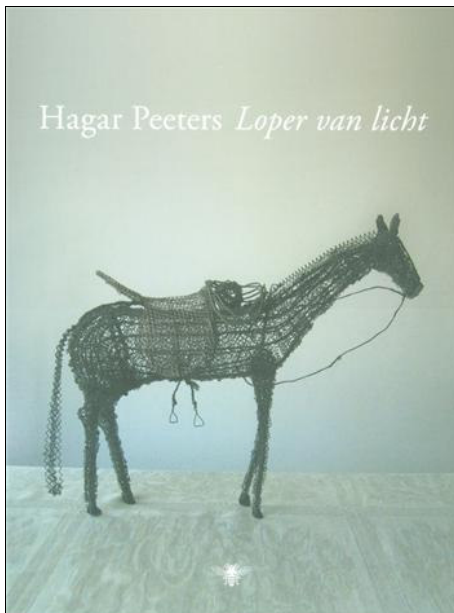
(1) Kapellen, Pelckmans, 2009, 207 pp.

(2) *De Droom van Nebukadnezar. Of het einde van een middeleeuwse kerk.* 160 blz., Leuven, Berg en Dal, 2000.

(3) Rudolf Karl *Bultmann* (1884 -1976). Duits exegeet, theoloog en filosoof.

Hagar

Het boek Genesis vertelt dat Sara, de vrouw van Abraham -toch de stamvader van de drie monotheïstische godsdiensten- geen kinderen kon krijgen. Hagar, slavin in het huis van Abraham, kon dat wel. Abraham verwekte bij haar zijn eerste zoon, Ismaël. Later wordt Sara toch zwanger en baart Izaäk. God speelt in de ontwikkeling van het verhaal een grote rol. God zegent Izaäk en laat het bovendien gebeuren dat Hagar en Ismaël de woestijn worden ingestuurd. Hagar en Ismaël, het eerste kind van onze stamvader, waren vluchtelingen. En of ze daaronder hebben geleden. Grosso modo vertelt de bijbel de geschiedenis van Izaäk en de koran de geschiedenis van Ismaël.

Uit: Hagar Peeters, *Loper van licht*.
De Bezige Bij, Amsterdam, 2008, 15 €.

Er worden vandaag meer bijbels verkocht dan ooit. Maar er zijn steeds minder christenen om die te lezen. Buiten de kerkelijke context echter maken Bijbelverhalen een opmerkelijke revival mee in de kunst. Dichters, romanschrijvers, beeldhouwers, toneelschrijvers gebruiken opnieuw personages uit de Bijbel als alter ego of als draagvlak om dingen te zeggen die ze anders niet kunnen of durven zeggen.

Van Hagar Peeters verscheen onlangs een bundel gedichten over Hagar en over (onder andere) onze asielzoekers. Hagar staat centraal. Maar welke Hagar? Beiden! De gedichten spelen zich tegelijkertijd af in het oude Bijbels verhaal, maar ook hier en nu, in onze maatschappelijke context. De titel van de bundel is *Loper van licht*. Op de voorkant van de bundel staat een paard van ijzerdraad afgebeeld. Een erg mooi beeld van Francisco Amador. Maar om de link met dat paard te verstaan, lees je best zelf de hele bundel.

De uitwijzing

Ze wezen me uit met de beste intenties,
Beweerden: met goddelijk goedvinden
plantten wij jou hier in ons huis.
Je bevalling was aanleiding
tot zoveel jaarlijksheid erna
maar nog geen reden
tot je toelating in ons diepst bestaan.

Wij zijn alleen, zo eenzellig, als een helft
die de andere nooit heeft gekend.
Onmiddellijk na halvering groeide de bast weer
om ons vruchtvlees heen.
Wij zijn compleet, dus waarin vergezel je ons?

Je maakte ons deelgenoot
van goede bedoelingen
een onbestemde overvloed
nageslacht.

Maar enkel het feit dat jij zoveel tijd
na die bijzondere eenmaligheid
waarop dit alles berust, nog steeds bestaat,
is niet genoeg. Was het een oogopslag?
Zomaar een woord? Waarmee heb je jezelf gezegd
dat je zonder verdere plichtpleging
aanvaard bent tot onze dood
met een gebaar dat zichzelf heeft voorgezegd?

Ga weg.

Remi Verwimp

Elkaar met respect en liefde behandelen

“ De mensheid is niet gedoemd om verder weg te zinken in het moeras van waanzinnige en suïcidale hebzucht ” . Aan het woord is de voorzitter van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hij is priester en heet Miguel d'Escoto Brockmann. Samen met nog twee andere priesters, de gebroeders Ernesto en Fernando Cardenal, maakte hij in Nicaragua deel uit van de Sandinistische regering na de revolutie van 1979. Tot groot ongenoegen van Johannes-Paulus II. Voorheen, in 1970, had d'Escoto in New York 'Orbis Books' opgericht, de religieuze uitgeverij van zijn Maryknollcongregatie. Daarmee wilde d'Escoto de werken van de toen beginnende bevrijdingstheologen wereldwijd bekendmaken. 'Pater' d'Escoto is nu 76 jaar oud en heeft veel diplomatieke wateren doorzwommen maar heeft zijn geloof in de mensheid niet verloren. Dat blijkt ondermeer uit een interview van Gie Goris met de voorzitter van de VN-Algemene Vergadering. Het verscheen in december 2008 in MO*. We nemen er, als brood en rozen, een aantal citaten uit over. Redactie.

Miguel d'Escoto

We hebben een Veiligheidsraad nodig. Maar de manier waarop daarbinnen omgesprongen wordt met democratie en afspraken, is verantwoordelijk voor het feit dat het respect en aanzien van de VN op het laagste niveau ooit staan. Je zou kunnen zeggen dat de Verenigde Staten de VN meegesleurd hebben in hun eigen val. Dat kon gebeuren omdat er binnen de diplomatieke wereld een heilig principe geldt: “ Gij zult nooit iets zeggen waarvan de machtigen ongemakkelijk worden ” . Nochtans zijn wij hier niet om elkaar gerust te stellen, maar om de basisopdracht van de VN te realiseren en dus alle volkeren te dienen waarnaar verwezen wordt in '*we the peoples*' van het oprichtingscharter van de VN. ”

Ik ben al die G's behoorlijk beu. G8, G14, G20, G-watdanook. Geen enkele Groep kan tippen aan de G192: de Verenigde Naties. Tijdens een Paneldiscussie op 30 oktober over de financiële problemen bevestigde iedereen, ook de landen die deel uitmaken van de zogenaamde G20, dat de VN de juiste plek zijn om aan die nieuwe architectuur te werken. Als de hele wereld de waanzin van het kapitalisme moet betalen, dan moet diezelfde hele wereld betrokken worden bij het formuleren van een alternatief. Dit is te belangrijk om over te laten aan een twintig machtige landen.

Op die conferentie (bijeenkomst van wereldreligies binnen de VN) wou ik dat we allemaal opnieuw aanknoopten bij de basiswaarden van onze verschillende religies. Want alle religies en levensbeschouwingen hebben gefaald door zich neer te leggen bij het neoliberale dogma dat stelt dat menselijke ethiek en religieuze moraal niet bedoeld zijn voor de economische levenssfeer. '*Let the business of business be business*', was het motto. Het bedrijfsleven moest winst maken in plaats van rechtvaardigheid nastreven. Ethiek werd gereserveerd voor het uurtje op zondag en de rest van de week mochten de mensen ongehinderd het economische of politieke dier zijn dat niet omkijkt naar de anderen. Je moet er dus niet van opkijken dat de huidige crisis door veel commentatoren omschreven wordt als het resultaat van hebzucht, een morele categorie. De opdracht voor de komende tijd is die hebzucht in het hart van het systeem te vervangen door broederlijkheid en zusterlijkheid.

Het is een economie die niet de maximalisatie van de winst ziet als het hoogste doel, maar het algemeen welzijn. Ik geloof niet dat de mensheid gedoemd is om verder weg te zinken in het moeras van waanzinnige en suïcidale hebzucht. Ik ben niet tegen winst, integendeel, maar ik ben voor een systeem dat die winst verdeelt over de mensheid. We leven nu in een wereld waarin het mogelijk is dat sommige individuen op volkomen wettelijke wijze meer rijkdom accumuleren dan de 26 armste landen samen. Dat is niet houd-

baar. 2008 confronteerde de wereld achtereenvolgens met de klimaatcrisis, de voedselcrisis, de energiecrisis en de kredietcrisis. Misschien schudden al die crisissen ons wakker uit onze ethische sluimertoestand. Wie weet?

Als er de voorbij eeuw één staatshoofd geweest is die solidariteit verkondigd én in de praktijk gebracht heeft, dan is het Fidel Castro. En hij krijgt navolging, bijvoorbeeld van de Boliviaanse president Evo Morales. Als hij spreekt, bloeien de wijsheid en de waarden van eeuwen inheemse ervaring plots weer op. Zijn beleid is van een historische en menselijke schoonheid die we niet meer voor mogelijk hielden.

Het optimisme dat leeft in Latijns-Amerika ontslaat ons niet van de opdracht om te vechten tegen corruptie en het uithollen van idealen. In dat gevecht bestaat geen vakantie. We moeten streven naar zuiverheid van intenties, afstand nemen van een ik-gerichte agenda. Als de grotere doelstellingen je dagelijkse handelen bepalen, kan die zuiverheid behouden blijven. Maar als je jezelf toestaat om tussendoor eigen gewin na te streven, dan is corruptie onvermijdelijk.

De essentiële waarheid is dat we allemaal broeders en zusters zijn. En als we deze vreselijke problemen te boven willen komen, dan zullen we elkaar met respect en liefde moeten behandelen. (d'Escoto op 29.09.08 bij de afsluiting van de debatten van de Algemene Vergadering)

